

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

*Činnost a agenda notáře v českých zemích od roku
1848 do současnosti*

Erik Mrzena

Plzeň 2023

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2022/2023

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Erik MRZENA**
Osobní číslo: **R18M0271P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Činnost a agenda notáře v českých zemích od roku 1848 do současnosti**
Zadávající katedra: **Katedra právních dějin**

Zásady pro vypracování

- 1) Úvod
- 2) Obecně o profesi notáře
- 3) Porovnání období od roku 1848 do současnosti
 - a) Převody nemovitostí
 - b) Omezení vlastnického práva (zástava)
 - c) Manželské smlouvy
 - d) Dědické právo
- 4) Závěr-jakým směrem by se profese notáře mohla ubírat

Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:
viz zvláštní seznam

Vedoucí diplomové práce: **JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.**
Fakulta právnická

Datum zadání diplomové práce: **22. června 2022**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2023**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

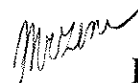

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
vedoucí katedry

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „**Činnost a agenda notáře v českých zemích od roku 1848 do současnosti**“ zpracoval samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, březen 2023

Erik Mrzena

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci na téma „**Činnost a agenda notáře v českých zemích od roku 1848 do současnosti**“ zpracoval samostatně a za použití uvedených pramenů a literatury.

V Plzni, březen 2023

Erik Mrzena

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucímu mé práce JUDr. et PhDr. Stanislavu Balíkovi, Ph.D., zejména za možnost, že jsem si mohl zvolit a zpracovat mnou individuálně zvolené téma. Dále samozřejmě za vedení a přínosné poznámky a rady pro zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod	1
1. Stručné pojednání k historii českého notářství do roku 1848	3
2. Obecně o profesi notáře	4
2.1 Základní informace k osobě notáře.....	4
2.2 Notářský řád a další významné právní předpisy.....	9
3. Publikační činnost notářů (vznik právnických časopisů)	13
4. Porovnávání období od roku 1848 do současnosti	15
4.1 Rakouské notářské řády.....	15
4.1.1 Zákon č. 366 ř.z. z 29. září 1850, notářský řád.....	16
4.1.2 Zákon č. 94 ř.z. z 21. května 1855, notářský řád.....	21
4.1.3 Zákon č. 75 ř.z. z 25. července 1871, notářský řád.....	23
4.2 Notářství v letech 1918-1945.....	27
4.2.1 Notářství za První republiky.....	27
4.2.2. Notářství za Druhé republiky.....	33
4.2.3 Notářství za Protektorátu Čechy a Morava.....	34
4.3 Notářství během poválečného období.....	37
4.4 Notářství za socialismu.....	39
4.4.1 Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství.....	39
4.4.2 Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství.....	41
4.4.3 Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím.....	43
4.5 Odstátnění notářství a současná úprava činností notáře s přihlédnutím k úpravám předešlým.....	45
Závěr	71
Prameny	73
Resumé	79

ÚVOD

Jako téma diplomové práce jsem si vybral “Činnost a agenda notáře v českých zemích od roku 1848 do současnosti“. Zaujalo mě, že přestože se jedná o poměrně specifické povolání, o kterém má laická veřejnost často jen mlhavé povědomí a zkrácené představy o náplni jeho činnosti, existoval tento úřad napříč staletími. V průběhu času se úloha samozřejmě vyvíjela a měnila. Záleželo na době a jejích potřebách. Vždy se však nějakým způsobem dotýkala listinné činnosti a ověřování pravosti.

Úřad notáře se může pyšnit velikou vážností. Dle mého mínění je tento fakt způsoben vysokým stupněm vzdělání, kterého notář musí pro výkon své činnosti dosáhnout, ale také jeho historií a vývojem. Počátky vzniku tohoto ústavu spadají až do starověku a i vůči nepříznivým podmínkám přetrval do současnosti, kdy se stal nejen v České republice nezbytnou součástí každodenního života. Mohly to být právě všelijaké války, revoluce, nařízení panovníků, které vedly v určitých chvílích téměř až k zániku notářství, tento starobylý stav však všechny nepřízně překonal a ve výsledku se ukázal jako nenahraditelný.

Vývoj a stáří notářství výstižně charakterizoval český historik notářství, Václav Šediva slovy: „*Starobylý ústav notářství ovšem nevždy a všude došel stejného pochopení a málo kde dospěl k úplné dokonalosti. Avšak životní jeho síla jest neúporná; přečkal věky, přetrval bouře státních převratův i hrůzy revolucí a postupuje dál a dále krok za krokem s osvětou, takže nyní ve všech čelnějších státech jest domovem a smutně by proslul stát, v němž by notářství nemohlo zapustiti kořeny.*“¹ Podle mého názoru, z tohoto citátu vyplývá, že notářský ústav není ve všech ohledech dokonalý, přesto je pro chod právního státu nezbytný.

Notářství je jedním ze tří právních ústavů. Dalšími jsou soudnictví a advokacie. Tyto ústavy jsou neslučitelné, avšak jsou vzájemně provázány a jako takové se doplňují. Advokát hájí zájmy svého klienta (stojí na jedné straně), soudce vede spor a nezávisle rozhoduje (stojí nad stranami), notář sporu předchází (je mezi stranami). V historii i současnosti si advokáti v určitých oblastech práva

¹ Šediva Václav, Notářství dle práva rakouského se stručnými dějinami notářství vůbec, Trutnov 1895.

konkurovali a konkurují, což bude jasně vidět v některých dalších částech mého pojednání.

Určitě není v možnostech této práce věnovat se podrobně celému dlouhému historickému vývoji notářství v našich zemích. Cílem této práce je zejména pokusit se podrobněji popsat současnou právní úpravu notářství v České republice a přelomové události od roku 1848, které měly na tuto úpravu zásadní vliv. Budu se snažit rozebrat vývoj notářství v českých zemích od tohoto data do současnosti, poukázat na změny právních úprav v jednotlivých obdobích, z čehož bude patrný vliv na dnešní činnost a agendu notáře. Také ve stručnosti přiblížím některá významná díla (zákony, další literaturu). Závěrečná část bude o možnostech, které notářská činnost může přinášet veřejnosti s ohledem na možnou budoucí právní úpravu.

1. Stručné pojednání k historii českého notářství do roku 1848

K pochopení vývoje notářství na našem území je třeba alespoň ve stručnosti probrat krátkým exkursem události od příchodu prvních notářů na naše území až po rok 1848, který se stal přelomovým nejen pro české země, ale také pro většinu evropských států.

Za počátek notářství v českých zemích můžeme považovat 13. století, ve kterém dochází k recepci římského práva a otevřením prvních univerzit na území Itálie (české notářství spadá do rodiny latinského notářství). Jedná se tedy o pozdní období přemyslovského státu. Notáři jsou soukromé osoby, které mohou sepsovat veřejné listiny a jsou jmenováni panovníkem nebo biskupem. Nejvýznamnějším notářem této doby byl Jindřich z Izernie. Notářský stav nabývá na významu a k největšímu rozkvětu dojde za vlády Karla IV., který přenechává jejich jmenování arcibiskupovi Arnoštovi z Pardubic.

Za další vývojovou etapu lze považovat dobu husitských revolucí počínajících roku 1419 a období až do roku 1848. Tato doba se nese ve znamení úpadku českého notářství. Během husitského hnutí dochází k rozvratu právního systému a tím i k devastaci notářského stavu, který však zcela nezanikl. Veřejní notáři odchází do emigrace, kde např. stále sepsují závěti. Nicméně ani po konci husitských revolucí v roce 1437 se notářství již svým významem nevrátilo ke svému dřívějšímu postavení. Změny v organizaci a řízení státu znamenaly další snižování důležitosti notářů, jejichž funkce postupně přecházela na jiné instituce.

Ani počátek vlády Habsburků nad českými zeměmi nevedl k lepšímu postavení notariátu, a to i přes pokusy o jeho oživení a snahu nalézt podobu, která by odpovídala proměnám společnosti za osvícenského absolutismu.

Vzdělání notářů v 15. století bylo na velmi nízkém stupni i Svaté říši římské národa německého. O ukončení této krize a reformu se pokusí Maxmilián I. vydáním Maxmiliánova notářského řádu z roku 1512. Dokument se stal platným pro české země za vlády Ferdinanda I. Habsburského, kdy dochází k propojování rakouského a českého notariátu, což bude mít dále vliv na jeho současnou podobu. Ani tento zákoník, který v českých zemích formálně platil až do vlády Josefa II., dalšímu úpadku nezabránil. Ke zhoršení stavu přispěje i pokoutnictví, které se

rozšíří po vydání Obnoveného zřízení zemského v letech 1627 v Čechách a 1628 na Moravě. Dalším pokusem o zvýšení významu notářů je dekret Karla VI. z roku 1725, dle kterého se měli notářští uchazeči podrobit zkoušce, aby nebyly důležité dokumenty sepisovány nezkušenými notáři. Dekret také zakotvil zákaz ucházet se o jmenování notářů papežem. Papežští notáři dále potřebovali k vykonávání svého úřadu panovníkův souhlas. Následuje doba reformací během let 1781-1848. Za panování Josefa II. dochází k rozsáhlé byrokratizaci soudnictví, což má vliv i na další právní povolání. Obecný řád soudní z 1. května 1781 vede k omezování činností notáře, notariát se má stát okrajovým oborem a téměř dojde k jeho zániku. Patent z 9. dubna 1782 opravňuje notáře k zastupování v obchodních a směnečných sporech, zároveň se je však snaží přiblížit a začlenit k advokacii a dosáhnout tak jejich zrušení. I v dalších dekretech je viditelná snaha zúžit pravomoci notářů, snížení okruhu veřejných listin, které směli sepisovat a jejich přibližování advokacii. Nakonec tedy bylo notářství omezeno jen na směnečný protest. Nekvalita listin spojená s pokoutnictvím vedla sbor vídeňských advokátů k tomu, že v roce 1826 podal návrh ohledně učinění opatření, dle něhož měla být platnost listin podmíněna jejich sepsáním advokátem. Tento návrh ovšem zůstal bez odezvy. Svoji snahu opakovali znovu v roce 1840 a nyní již byli Nejvyšším soudem vyslyšeni. Soud ve své zprávě ze 7. února 1844 uvedl doporučení k zavedení notářství a zažádal císaře Ferdinanda V. o povolení k projednání nové úpravy. Nicméně panovníkovo rozhodnutí se zpozdilo, nadešel revoluční rok 1848, a tak přišly tyto snahy nazmar. Notářství se v této době nachází v naprosto dezolátním stavu.

Zákony z tohoto období vedly k tomu, že před rokem 1848 notáři již skoro neexistovali. Naproti tomu notariát zažívá rozmach ve Francii, zejména po Velké francouzské revoluci. Přispěje tomu notářský řád Napoleona Bonaparta z roku 1803, jenž položí základy moderního notářství.

Jádro mé práce začíná změnami zahájenými v letech 1848-1849.

2. Obecně o profesi notáře

2.1 Základní informace k osobě notáře

Mezi laickou veřejností je osoba notáře nejčastěji spojována s dědickým řízením, někdo si notáře vybaví v souvislosti s ověřováním listin či podpisů, jiní mají povědomost o tom, že notář sepisuje smlouvy. Konkrétní náplň práce notáře, co vše si může dovolit a co naopak nesmí, mnohdy neví ani právně vzdělaní lidé.

Pokusil bych se proto objasnit, kdy a za jakých podmínek se může člověk notářem stát, jakým způsobem jsou notáři organizováni a jaká je hlavní obsahová náplň jejich práce v současnosti.

Notář je fyzická osoba, která provozuje soustavnou činnost prováděnou samostatně, vlastním jménem a na vlastní odpovědnost, za účelem dosažení zisku. Je fyzickou osobou splňující předpoklady podle notářského řádu, kterou stát pověřil notářským úřadem. Notářským úřadem se rozumí soubor pravomocí k notářské a další činnosti stanovené zákonem, který je trvale spojený s místem výkonu této činnosti. Zde je poměrně velký rozdíl od úpravy před rokem 1993, kdy notář byl pouze pracovníkem státního orgánu nazvaného státní notářství a veškeré úkony nečinil jménem svým, ale jménem příslušného státního notářství, jejichž počet a působnost, se kryl se soudními obvody. Toto období ale budu dále rozebírat v další části této práce.

Zvláštností výkonu činnosti notáře je, že přestože se jedná o soukromou osobu a nikoliv o státní orgán, jsou výsledky činnosti notáře stále nadány tzv. veřejnou vírou, to znamená, že mají zákonem přiznané kvalifikované účinky spočívající v předpokladu jejich pravdivosti a zákonnosti. Na notáře jsou v rámci jeho činnosti přenášeny v určitých případech pravomoci státních orgánů.

Základní princip právní úpravy notářství, pověření notářů a vybraných osob na základě dané veřejné víry v jejich činnost, je obsažené v různém stupni rozsahu ve všech kontinentálních právních řádech. Z toho všeho vyplývá stěžejní a základní zásada výkonu notářské činnosti, zásada nestrannosti a nezávislosti. Toto je pak zajišťováno stanovením základních organizačních principů.

K nejnámějším principům, o kterých je povědomost mezi právní veřejností, a který činnost notářů v České republice omezuje, je princip „*numerus clausus*“, to je státem stanovený počet notářů, který chrání notáře před působením volného trhu. *„Numerus clausus znamená omezený počet míst, který však lze průběžně podle potřeby měnit. O počtu notářských úřadů rozhoduje ministr spravedlnosti po vyjádření Notářské komory České republiky, které pro něho není závazné. Aby byl počet notářů nastaven správně, je potřeba sledovat vývoj*

v regionech, probíhající demografické změny, ke kterým dochází například v důsledku vzniku velkých průmyslových zón, a tak může docházet ke stěhování lidí za prací, což se po čase promítne do potřeby využití notářských služeb. Na to je nutné reagovat i upravením počtu notářských úřadů jak v malých, tak i velkých městech, aby byly notářské služby dostupné pro všechny občany po celé republice. Numerus clausus je nutné zachovat i z toho důvodu, že stát prostřednictvím ministerstva spravedlnosti vykonává nad notářskou činností dohled, což by u neomezeného počtu notářů nebylo možné.² V současné době tento princip ze zákona neexistuje, i když se tak veřejnost domnívá. Počet notářů reflektuje potřeby jednotlivých soudních okresů v projednání pozůstalosti. Komora úzce spolupracuje s ministrem, který na základě dat poskytovaných soudy a notáři může počet notářů dle vlastní úvahy zvýšit nebo snížit tak, aby byla rovnoměrně pokryta potřeba jednotlivých dědických soudů.

Činnost notáře, i když je vykonávána formou svobodného povolání, není čistě podnikatelskou činností, ale tržní principy jsou u notářů státem úmyslně potlačeny. Konkurence mezi notáři je omezena např. výší jejich odměňování, poněvadž je nežádoucí, aby notář podléhal tlakům nabídky a poptávky.

Dalším regulačním opatřením je princip povinného členství notářů v jejich samosprávných orgánech - komorách, které hrají hlavní roli v oblasti přímé organizace výkonu notářské činnosti, neboť notář, pokud má být nezávislý, nemůže být bezprostředně organizačně napojen na státní instituci. Komory také působí v oblasti péče o kvalifikovaný a řádný výkon notářské činnosti a v oblasti kontrolní.

Akceptace veřejné víry, jakožto základního atributu notářství stanovená notářským řádem, opravňuje notáře k výkonu jejich činnosti a přiznává notářským listinám v rámci jejich činnosti v předepsané formě povahu listin veřejných. Další vyjádření veřejné víry se objevuje v zákoně o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem, kde je stanovena odpovědnost státu za škodu způsobenou právníky či fyzickými osobami při výkonu státní správy, která jim byla svěřena. Pod pojem výkon státní správy je zahrnuto i sepisování veřejných listin o právních úkonech a úkonech notáře jako soudního komisaře. Nesprávný úřední postup notáře v těchto konkrétních věcech, pokud je způsobena škoda, potom zakládá

² Rozhovor s Martinem Foukalem, https://www.lidovky.cz/byznys/notarsky-zapis-psany-na-strojibylo-dokonale-literarni-dilo-rika-martin-foukal.A190908_110402_in_byznys_pravo_ssu

odpovědnost státu s povinností náhrady vzniklé škody.

Notářskou činností se rozumí sepisování veřejných listin o právních úkonech, osvědčování právně významných skutečností a prohlášení, přijímání listin do úschovy a dále přijímání peněz a listin do úschovy za účelem jejich vydání dalším osobám.

Provedení úkonů, které jsou obecně vymezeny ve shora uvedeném odstavci smí notář odmítnout jen za přesně stanovených podmínek, a to jestliže by tento úkon odporoval zákonům nebo dalším obecně závazným předpisům, pokud by se jednalo o úkon v notářské činnosti a notář nebo osoba mu blízká by byli zúčastněni na věci, pokud ve věci již poskytl právní pomoc jiné osobě, jejíž zájmy by byly v rozporu se zájmy toho, kdo o právní pomoc žádal.

Při sepisování veřejných listin o právních úkonech přenáší notář veřejnou víru ve svou činnost na poskytování rovnocenného právního poučení a právních porad všem účastníkům, a dává kvalifikovanou písemnou formu projevům vůle účastníků a tímto způsobem inkorporuje do právního úkonu verifikaci, a dodává tak právnímu úkonu, jehož se účastní, charakter veřejné listiny. Za veřejnou víru lze považovat zvláštní osvědčení pravdivosti nadané dostatečnými zárukami správnosti formulací.

Další důležitou činností notáře je osvědčování právně významných skutečností a prohlášení. Hlavní význam agendy osvědčovací spočívá v tom, že již vědomí toho, že skutečnost má být osvědčena vede ke snaze k řádnému provedení osvědčované skutečnosti či prohlášení. To významným způsobem přispívá k předcházení soudním nebo jiným sporům, a pokud snad již k nim i dojde, významným způsobem dokládá způsob o skutkovém průběhu věci a slouží tedy jako velmi důležitý důkazní prostředek.

Zvláště významným garantem zákonnosti se stal notář v souvislosti s novelizací obchodního zákoníku platnou od 1.1.2001, kde bylo významným způsobem posíleno postavení notáře ve věcech týkajících se obchodních společností, a jsou mu svěřeny kontrolní pravomoci týkající se jak formálního průběhu konání valných hromad, tak i úloha garanta a kontrolora správnosti a zákonnosti rozhodnutí, která jsou na valných hromadách činěna.

Shora vymezená notářská činnost je činností notáře, která mu byla svěřena státem a vykonává tedy pravomoci státu. Právě proto, že se jedná o přenesené pravomoci státu, je jejich výkon omezen pouze na území České republiky a mimo

toto území není přípustný. Z tohoto důvodu také listiny pořizené v notářské činnosti případně mimo území státu, nemají povahu veřejných listin.

V souvislosti s notářskou činností může notář v rámci další činnosti poskytovat právní porady, zastupovat v jednání s fyzickými a právnickými osobami před státními nebo jinými orgány, sepisovat listiny. Notář dále může vykonávat správu majetku a zastupovat v této činnosti a neposledně může vykonávat funkci správce konkursní podstaty, zvláštního správce, zástupce správce nebo vyrovnacího správce.

Kromě toho notář může vykonávat i jinou činnost, stanoví-li tak zvláštní zákon. V současné době se jedná pouze o činnost stanovenou notářům občanským soudním řádem, avšak jde o činnost nezanedbatelnou a nadmíru důležitou. Jde totiž o funkci soudních komisařů v řízení o dědictví. O činnosti notáře jako soudního komisaře budu dále pojednávat v rámci otázek týkajících se řízení o dědictví.

Činnost notáře vykonává notář za úplatu. Činnost notáře je neslučitelná s jinou výdělečnou činností s výjimkou správy vlastního majetku. Dále může notář za úplatu vykonávat činnost vědeckou, publikační, pedagogickou, tlumočnickou, znaleckou a uměleckou. Požadavek takto omezit činnost notáře je nutná k zajištění nestrannosti a nezávislosti notáře. V první větě je řečeno, že notář vykonává činnost za úplatu. Lze tedy dovodit, že notář má nejen možnost, ale dokonce povinnost požadovat za svou práci odměnu, přičemž její výše a způsob stanovení je dána notářským tarifem, od kterého se notář nemůže odchýlit. Je to důsledek nezávislosti a nestrannosti výkonu notáře. To, že má notář zakázanou jinou výdělečnou činnost než přesně stanovenou, má dvojí účel. V první řadě se jedná opět o ochranu nezávislosti a nestrannosti tím, že se omezuje možnost vzniku vztahů, které by mohly nezávislost notáře a jeho nestranný výkon ohrožovat v důsledku ekonomických nebo jiných vazeb. Naopak činnosti, které jsou mu povoleny, zejména vědecká, pedagogická a publikační, jsou naopak schopny pozitivně ovlivňovat profesní schopnosti notáře a umožňují širší veřejnosti seznamovat se s právním řádem prostřednictvím osoby, která je k interpretaci práva více než povolána.

Notářem může být jmenován jen občan České republiky, který je plně způsobilý k právním úkonům, dosáhl požadovaného vysokoškolského vzdělání na právnické fakultě se sídlem v České republice, je bezúhonný, vykonával

alespoň po dobu pěti let notářskou praxi a úspěšně složil notářskou zkoušku.

Notářskou praxí se rozumí praxe notáře, notářského kandidáta a notářského koncipienta. Do této praxe může být zcela započítána praxe soudce, justičního čekatele, prokurátora, advokáta, komerčního právníka, advokátního koncipienta, čekatele prokuratury, nebo právního čekatele u komerčního právníka. Z jiné právní praxe mohou být započítány nejvýše dva roky. Notářskou zkouškou se rozumí zkouška dle notářského řádu a dřívějších předpisů. Tato zkouška může být vykonána nejdříve po třech letech notářské praxe. Za zkoušku notářskou může být uznána i zkouška justiční, advokátní, prokurátorská, státního zástupce, komerčního právníka.

Notář je jmenován na návrh Komory ministrem spravedlnosti. Kontrolní funkci nad notáři vykonává, jak již bylo shora řečeno, notářský samosprávný orgán - Notářská komora. Notářská komora je zřízena pro každý kraj v České republice. Dále je zřízena centrální Komora, která má organizační funkci a kontroluje činnost jednotlivých notářských komor.

Toto je základ k obsahu pojmu notář a organizaci notářského stavu. Způsob, jakým způsobem notář vyhotovuje dokumenty, jaké jsou jejich typy a význam jednotlivých úkonů notáře, se budu snažit rozebrat v další části práce.

2.2 Notářský řád a další významné právní předpisy

Úkolem této části by mělo být zmapování základních právních předpisů, které se dotýkají činnosti notáře v České republice.

Vzhledem k specifčnosti činnosti notáře v České republice bych tento článek rozdělil na předpisy, které jsou s činností notáře svázány bezprostředně, a okrajově bych se zmínil o předpisech, které sice činnost notáře ovlivňují, avšak nejsou pro činnost notáře přímo specifické.

Dále je třeba rozdělit toto pojednání na přepisy, které jsou v současnosti platné a na předpisy, které sice již ztratili platnost, avšak pro činnost notáře jsou vzhledem ke specifčnosti úpravy notářství stále živé (vysvětlení dále v textu).

Základním stavebním kamenem současného notářství je zákon číslo 358/1992 Sb., notářský řád. Tento zákon, členěný na devět částí, reagoval na situaci, které se chystala k datu 1.1.1993 a to odstátnění notářství. Do té doby totiž notář nevystupoval jako samostatná osoba, ale jako zaměstnanec státního

orgánu - státního notářství, jehož jménem činil veškeré úkony a jejichž působnost byla dána v rámci soudních obvodů na jednotlivé okresy. Tak, aby mohlo notářství navázat na své tradice před socialistickou úpravou, bylo nutné vytvořit předpis, který by činnost notáře upravoval. V českých zemích notář jako samostatná osoba působil již před tímto obdobím, bylo z čeho vycházet. Dále se při úpravě ustanovení notářského řádu vycházelo ze zkušeností okolních zemí a v neposlední řadě z aktuálních potřeb, které vycházely ze změn stavu ve společnosti.

V části první jsou upraveny základní pojmy jako notář, notářská činnost, sídlo notáře, atd.

Část druhá se potom zabývá pracovníky notářské kanceláře. Jsou zde upraveny předpoklady k výkonu funkce notáře, zánik funkce, jsou zde jmenování další pracovníci notáře (notářský koncipient, notářský kandidát, notářský tajemník a další kancelářský pracovník) a předpoklady k výkonu těchto funkcí.

Část třetí je nazvána notářská samospráva. Notáři v České republice fungují na principu místní příslušnosti k určité oblasti - jednotlivé kraje republiky. Pro každý soudní kraj je proto vytvářena samostatná notářská komora a dále z důvodu koordinace je vytvořen centrální subjekt, Komora, která plní celorepublikovou funkci.

Část čtvrtá je úzce spjata s částí třetí - týká se dohledu a kárného řízení. Dohled nad činností notáře vykonávají především příslušné oblastní notářské komory, dále celorepubliková Komora a v neposlední řadě orgán státní správy - ministerstvo spravedlnosti.

Částí pátou se v notářském řádu dostáváme od osoby notáře k výkonu jeho funkce. Jsou zde upravena obecná ustanovení o notářské činnosti a o poskytování právní pomoci. Je zde dáno, za jakých podmínek lze úkon provést, kdy jej lze odmítnout, povinnost mlčenlivosti, principy odpovědnosti za škodu způsobenou činností notáře a základní náležitosti notářských listin.

Část šestá je rozdělena na šest oddílů, které se potom jednotlivě týkají různých druhů notářské činnosti dle notářského řádu. První až druhý oddíl se týká sepisování různých typů notářských zápisů - tedy jádra nebo také královské disciplíny notářské činnosti. Oddíl pátý se potom zabývá notářským úschovami a poslední oddíl upravuje vydávání stejnopisů, opisů, výpisů a vydávání dalších potvrzení.

Část sedmá se věnuje manipulaci se spisy a notářským zápisy a jejich úschovou.

Část osmá upravuje základní principy stanovení odměny notáře s odkazem na příslušný prováděcí předpis.

V závěrečné části se potom nacházejí přechodná a závěrečná ustanovení týkající se především vztahů souvisejícím s odstátněním státního notářství.

Předpisem, nižší právní síly, který s notářským řádem bezprostředně souvisí a rozvádí jednotlivá ustanovení notářského řádu je notářský kancelářský řád. Jeho úkolem je blížeji a podrobněji upravit chod notářského úřadu, stanovuje podrobnosti při výkonu notářské činnosti zejména způsob vyhotovování listin, vedení evidenčních pomůcek atd.

Spolu s částí osmou notářského řádu souvisí vyhláška č. 196/2001 Sb. (notářský tarif), která určuje jakým způsobem a ve kterých případech se určuje odměna notáře za provedené úkony. Její účinnost nastala k datu 1.7.2001 a dopadá na ty kauzy, které byly zahájeny po účinnosti této vyhlášky. Před ní platila vyhláška 612/1992 Sb. a na kauzy napadlé před účinností vyhlášky 196/2001 Sb., se použijí stále její ustanovení.

V další části bych se věnoval předpisům, které se týkají jen notářské obce. Jsou to vnitřní předpisy Notářské komory ČR. Jedná se zejména o organizační řád jako prováděcí předpis k § 37 odst. 3 písm. l) notářského řádu, předpis notářské komory ČR, kterým se stanoví postup při vedení, správě a provozu CEZ jako prováděcí předpis k § 37 odst. písm. o) not. řádu, kárný řád jako prováděcí předpis k § 37 odst. písm. n) not. řádu, konkurzní řád jako prováděcí předpis k § 37 odst. písm. n) not. řádu, volební řád orgánů notářské samosprávy jako prováděcí předpis k § 37 odst. písm. k) not. řádu, zkušební řád jako prováděcí předpis k § 37 odst. písm. m) not. řádu.

Jak je vidět Notářská komora ČR má také legislativní pravomoc ve věcech vlastní samosprávy s tím, že ale každý takový předpis nemůže nabýt účinnosti před schválením orgánem státní správy - Ministerstvem spravedlnosti.

Usnesení Notářské komory ČR jsou závazné pouze pro notáře a reagují především na určité problémy, které přináší praxe při výkladu určitých ustanovení právních předpisů zejména shora uvedených.

Všechny shora uvedené právní předpisy se týkají tzv. notářské činnosti. Notář v ČR však vykonává nejenom činnost notáře, ale vystupuje v dědickém

řízení jako „soudní komisař“, v této agendě je mu v přenesené působnosti v rámci řízení o dědictví svěřena v určitých situacích pravomoc soudu. Tím pádem se činnosti notáře niterně týkají i právní předpisy zabývající se dědickým řízením a činností soudu. Těmi nejdůležitějšími jsou občanský zákoník a občanský soudní řád a to jak v částech týkající se dědického práva, tak i dalších částech, které jsou spjaty s notářskou činností a úpravou jednotlivých právních vztahů, zejména se v poslední době jedná o úpravu zástavního práva. Je samozřejmé, že zákony jako jsou občanský zákoník a občanský soudní řád jsou předpisy, u nichž nelze říci, která část se vztahuje k osobě notáře nebo která jej ovlivňuje, protože dokonalá znalost celých těchto předpisů je elementárním předpokladem výkonu řádného výkonu funkce notáře.

Dalšími předpisy nižší právní síly, které jsou prováděcími předpisy pro shora uvedené zákony a jejich znalost je základním požadavkem pro činnost soudního komisaře jsou vyhláška Ministerstva spravedlnosti ČR o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, zákon č. 37/1992 Sb., instrukce č.j.- 1100/98-OOD Ministerstva spravedlnosti - kancelářský řád pro okresní, krajské soudy a vrchní soudy.

Vzhledem k tomu, že projednání dědictví je vázáno zásadou, že dědické řízení se projednává podle právních předpisů platných v době úmrtí zůstavitele, je nutno znát také tyto právní normy, jejichž některá ustanovení se použijí v dědickém řízení dosud: zákon č. 95/1963 Sb., notářský řád (ve znění změn 158/1969, 29/1978, 134/1982 a 72/1983 Sb.) - jedná se o předpis, který předcházel současnému platnému notářskému řádu a upravoval činnost státního notářství, zákon č. 946/1811 obecný zákoník občanský, zákon č. 141/1950 Sb. občanský zákoník, zákon č. 142/1950 Sb. o řízení ve věcech občanskoprávních. Řízení o dědictví se ještě budu později věnovat.

Jednou z nejvýznamnějších právních norem, která s institucí notáře na mnoha místech počítá jako s nezbytnou, je obchodní zákoník (zákon č. 513/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů).

Už před novelou z roku 2001 byla účast notáře povinná při zakládání společností, jestliže zakladatelem byl jediný zakladatel, při jejich změnách, při rozhodnutích jednoho nebo více zakladatelů, při založení akciové společnosti, pro rozhodnutí jediného společníka či akcionáře při výkonu působnosti valné hromady, pro dohodu společníků u veřejné obchodní společnosti a komanditní

společnosti o zrušení společnosti přeměnou, rozdělením, splynutím, sloučením, o dohodu akcionářů o rozsahu jejich účasti na zvýšení základního jmění, ustavující schůze družstva a při rozhodnutí členské schůze o zrušení družstva a některá rozhodnutí valných hromad obchodních společností a při úkonech jediného akcionáře při působnosti valné hromady a v dalších konkrétních případech. Novela obchodního zákoníku ve všech případech, kde tomu již bylo, obligatorní formu notářského zápisu zachovala, ale pokročila i dále. Při zakládání společností došlo k zásadní změně v tom, že novela zavedla obligatorní formu notářského zápisu u společnosti s ručením omezením a akciové společnosti i v těch případech, kdy je společnost zakládána více zakladateli. Zde byl zákon sladěn s požadavky Evropské unie, aby zakladatelské dokumenty měly formu veřejné listiny. Notářský zápis, kterým je sepisován zakladatelský dokument, je notářským zápisem o právním úkonu, ať už jednostranném (rozhodnutí jediného společníka nebo akcionáře o založení společnosti - zakladatelská listina) nebo o vícestranném - společenská smlouva u společnosti s ručením omezeným či zakladatelská smlouva u akciové společnosti.

Zde příkládám pouze výčet dalších právních norem, které ovlivňují notáře: zákon č. 455/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů o živnostenském podnikání, zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách, zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí, zákon č. 7219/94 Sb., o vlastnictví bytů, zákon č. 77/1997 Sb. o státním podniku, zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, zákon č. 21/92 Sb., o bankách, zákon č. 100/1988 Sb., o České národní bance, zákon č. 71/67 Sb., o správním řízení, zákon č. 229/1991 Sb., o úpravě vlastnických vztahů k půdě a jinému zemědělskému majetku, zákon č. 87/1991, o mimosoudních rehabilitacích, zákon č. 403/1990 Sb., o zmírnění následků některých majetkových křivd.

Nelze postihnout veškerou jurisdikci, s níž přichází notář do styku, avšak shora uvedené právní předpisy jsou ty, se kterými pracuje notář pravděpodobně nejčastěji.

3. Publikační činnost notářů (vznik právnických časopisů)

Pramenem poznání notářské činnosti mohou být take právnícké časopisy. V průběhu druhé poloviny 19. století, po konci neoabsolutismu, začínají na našem

území vznikat první publikace odborných časopisů, které se nadále věnují problematice a vývoji práva, ve vztahu s tím jsou některé z nich zaměřeny na notářství. Vedle publikační činnosti jednotlivců či skupin právníků, jsou významným producentem zejména právnické spolky. Setkat se lze v první řadě s jazykem českým a německým.

Rok 1861 znamenal vznik časopisu Právník. Významnými postavami a redaktory dvou úvodních ročníků byli JUDr. Rudolf kníže z Thurn-Taxisu, Karel Jaromír Erben, JUDr. Jan Jeřábek. Jejich společným zájmem se stalo ukotvení české právnické terminologie a příspěvek k vyvolání diskuse o rozvoji práva. Práci na časopise se po krátkém období nečinnosti chopil v roce 1864 spolek Jednota právnická sídlící v Praze. Hlavními osobnostmi se stali Jakub Škarda a Jan Kučera, kteří ustálili podobu článků do pravidelné podoby. „*Kromě rozpravných příspěvků přinášel historické články, praktické příklady, úvahy o literatuře, oznámení o týdenních schůzích Jednoty právnické a velmi pestrou rubriku „Denník” obsahující aktuální zprávy z právnického světa počínaje informacemi o jmenování a překládání soudců a notářů či usazování advokátů přes spolkové zprávy, nekrology a stížnosti na různé nešvary až po drobné odborné glossy*”.³ Právník byl nucen vyrovnávat se s konkurencí německy psaných časopisů. Zejména vídeňský Juristische Blätter obsahoval více pojednání věnujících se notářům a odsunul tak do pozadí články svého českého souputníka pojednávající o tomto tématu. Ty se zde tak vyskytovaly do roku 1918 pouze sporadicky. Právník vychází i v dnešní době a je tak nejstarším právnickým periodikem v České republice.

Prvním ryze notářským časopisem bylo České právo. Úvodní číslo měsíčníku vyšlo v roce 1919. I tyto publikace vydávané Spolkem notářů československých dostaly svou německou obdobu prostřednictvím Notariats-Zeitung. Mezi tváře Českého práva se řadí např. prof. JUDr. Emil Svoboda, JUDr. Jaroslav Čulík, JUDr. Václav Svoboda, JUDr. Antonín Mokrý, JUDr. Karel Batěk nebo JUDr. Anděla Kozáková-Jírová. Spisovatelské úsilí probíhalo bez součinnosti notářů německé národnosti, kteří vykonávali svou vlastní publikační činnost. „*Časopis České právo se obsahově věnoval převážně tematice související s notářstvím a nesporným řízením. Jednotlivá čísla byla rozčleněna do rubrik: „Pojednání, Rozhodnutí nejvyššího soudu, Rozhodnutí nejvyššího správního*

³ BALÍK, Stanislav. *Dějiny notářství v českých zemích*. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 113

soudu, Ze dne, Jmenování, Přeložení, Uprázdňená a nově zřízená místa notářská”. Časopis měl i reklamní rubriku v níž pravidelně společnost Remington inzerovala psací stroje, a byla činěna nabídka na papír PITŠ.”⁴ Za Protektorátu nastávají Českému právu, jenž nese označení časopis Spolku notářů či poté Spolku notářů českomoravských, těžké časy. Vydávání bylo po atentátu na Heydricha zastaveno. Krátký restart prožil časopis po osvobození, v letech 1946-1948, načež byl definitivně ukončen komunistickým režimem a postupně upadal v zapomnění.

Jako současný norářský časopis bych rád zmínil Ad notam, který je vydáván pravidelně každé dva měsíce od prosince 1994 prostřednictvím Notářské komory České republiky. Nalézt zde můžeme veškeré články věnující se problematice notářství. Vedoucími redaktory byli JUDr. Svatopluk Procházka, JUDr. Martin Foukal a nyní JUDr. Ing. Michael Sáblík. Častými přispěvateli jsou např. JUDr. Martin Šešina nebo JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.

4. Porovnávání období od roku 1848 do současnosti

Nyní bych si dovilil přistoupit k samému jádru této diplomové práce. Ke snazší orientaci jsem tuto kapitolu rozdělil na tři základní body. V první části budu pojednávat o periodě let 1848-1945. V prostřední se hodlám věnovat poválečné době a následnému zestátnění notářství v letech 1948-1992 a v závěrečné pasáži bych krátce popsal závěrečný progres notářství k současné podobě a zejména nynější úpravu činnosti notáře v České republice. U každé ze zmíněných epoch přiblížím postupný vývoj notáře jako soudního komisaře, jehož současnou činnost se rovněž pokusím podrobně rozebrat.

4.1 Rakouské notářské řády

Moderní české notářství se začíná datovat od revolučních let 1848 a 1849. Toto období znamenalo „*nejen rozhodující mezník v politickém vývoji Rakouska, a tím i českých zemích, ale bylo rozhodujícím také pro formování moderního*

⁴ BALÍK, Stanislav. *Dějiny notářství v českých zemích*. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 114

*státního mechanismu a moderního právního řádu.*⁵ Ke značným proměnám dochází zejména po propuštění kancléře Metternicha z císařských služeb, probíhají jednání ústavodárných shromáždění či je zrušeno poddanství (dle § 16 AGBG má každý člověk vrozená práva a je tedy nutné ho považovat za osobu; v zemích habsburské monarchie je tedy zrušeno otroctví či nevolnictví). „*Vídeňská vláda vyhlásila rozhodnutím císaře z 25. dubna 1848 ústavu pro neuherskou část monarchie (tzv. Pillesdorfovou – oktrojovanou), která přes všechny legislativní nedostatky zakotvila základní demokratické svobody: osobní, náboženskou a tiskovou. Zaručila rovněž ochranu listovního tajemství, ústnost a veřejnost soudního řízení a také rovnoprávnost národů žijících v monarchii*“.⁶ Období změn nemohl zastavit ani tzv. Bachův neoabsolutismus z padesátých let 19. století.

Nemálo právníků, kteří zastávali či se chystali zastávat notářský úřad, bylo v druhé polovině 19. století politicky činných. I proto se zúčastnili dvou zasedání sněmů z let 1848 až 1849. Říšský sněm se konal v Kroměříži a celoněmecký sněm, který byl důležitý pro budoucnost notariátu, se konal ve Frankfurtu nad Mohanem. Sněmu se účastnili poslanci z českých i rakouských zemí, ne však poslanci české národnosti, a to na základě odmítavých názorů Františka Palackého. Důležitou osobností zúčastněnou na frankfurtském sněmu, byl Anton von Schmerling (pozdější ministr práv, ministerský předseda a státní ministr vnitra). Vzhledem k tomu, že řada poslanců z německých zemí měla odborné znalosti v notářství, mohl A. Schmerling mezi nimi získat poznatky, které mohl využít pro budoucí úpravy. Následující období je ohraničeno přijetím notářských řádů z let 1850, 1855 a 1871.

4.1.1 Zákon č. 366/1850, notářský řád

V souvislosti s uspořádáváním nové soudní soustavy bylo jednou z variant, aby některé dřívější soudní činnosti, kterými bylo sepisování smluv a jiných listin, přešlo na nějaký jiný subjekt, který by ale nestranně pomáhal účastníkům neznalým práva. A. Schmerling, nyní již ministr práv, navrhl císaři Františku

⁵ SCHELLE, Karel. Z dějin notářství. *Ad Notam*. Praha: C. H. Beck, 2003, 9(3), 113. ISSN 1211-0558.

⁶ KOTOUZ, Jan. Ústavodárný říšský sněm 1848 až 1849 a jeho poslanec, budoucí notář Antonín Mokřý. *Ad Notam*. Praha: IMPAX, spol., 2016, 22(4), 14. ISSN 1211-0558.

Josefovi I. zřízení institutu notářství. Císař s návrhem souhlasil a vypracovaný notářský řád, který mu byl předložen, 29. září 1850 císařským patentem schválil. Inspirací pro nově vzniklý notářský řád se stala v té době asi nejdokonalejší, francouzská, právní úprava.

Nově vzniklý řád upravil notářství pro Čechy, Moravu, Slezsko, Horní a Dolní Rakousy, Solnohradsko, Štýrsko, Korutany, Kraňsko, Gorici a Gradišku, Istrii, Terst, Tyrolsko a Vorarlbersko. Notářům byla udělena výlučná pravomoc sepisovat spisy, kterým zákon přikládá zvláštní účinky. Ty měly dle zákona moc veřejných listin. To znamená, že jejich věrohodnost bylo obtížné vyvrátit. Jejich platnost mohl přezkoumat pouze soud. Určené úkony musely být obligatorně sepsány formou notářského spisu. *„Notářský spis byl nezbytnou podmínkou platnosti právních úkonů kromě směnečných protestů a osvědčení při smlouvách svatebních, potvrzení o přijatém věnu, smlouvách kupních, směnných, důchodových, půjčovacích, dlužních úpisech mezi manžely, smlouvách darovacích uzavřených bez skutečného odevzdání, písemných smlouvách uzavíraných osobami slepými, hluchými, které neumějí psát, němými, které ne-umějí číst a psát, a jednání při posledních pořízeních osob němých, pokud je nepsaly vlastní rukou a nepodepsaly“.*⁷ Notář působil ve stanoveném okrese, platnost jím sepsaných listin však nebyla tímto okresem vázána. Notáři měli rovněž pravomoc k osvědčování- ověřovali důkazní pravost podpisů (legalizace), shodu opisu s listinou (vidimace), data a překlady i skutečnost, že je někdo naživu. Za účinnosti této úpravy náležela notářům také činnost spojená s úchovou, ta se ovšem vztahovala pouze na listiny, které mohl notář vydat pouze tomu, kdo ji u něho uložil nebo tomu, kdo je při předávání takovou osobou určen. Notářský zápis s sebou obnášel předepsané náležitosti. Nejprve dojde k poučení stran notářem o náležitostech a účincích úkonů, které hodlají sepsat. Poté, co dojde k sepsání listiny, strany její mu obsahu přivolí, či jej odmítnou. Při provádění zápisu je vyžadována přítomnost svědků, a to u čtení zápisu, přivolení k úkonům nebo podepisování. Ti musí být alespoň dva, jen muži, kteří nabyli zletilosti a nenachází se ve spřízněném poměru s jednou ze stran či notářem. Svědky se nemohli stát ani zapisovatelé nebo praktikanti. Pokud notář svědky neznal, museli být přizváni další dva notáři známí svědci k ověření jejich totožnosti.

⁷ <https://www.studocu.com/cs/document/zapadoceska-univerzita-v-plzni/historie-a-soucasnost-notarstvi/historie-notarstvi/41618956>.

Nepřítomnost svědků u výše zmíněných úkonů vedla k neplatnosti právního jednání. Mezi obsahové náležitosti patří označení notáře, označení, stav a bydliště stran a svědků, potvrzení jejich totožnosti a skutečnosti, že jsou notáři známi, datum a místo vyhotovení, vlastní úkon a k potvrzení sepsání notářem otisk jeho pečeti. Dalšími náležitostmi, jejichž vynechání mohlo znamenat napomenutí nebo pokutu, jsou např. číslo jednacích, výše odměny notáře, jméno vládnoucího císaře a počet vyhotovení. Pokud se nejednalo o trestný či jinak zakázaný úkon, nesměl notář svou službu odepřít.

Zásadní působností notářů je jejich činnost v pozůstalostním řízení. Tuto činnost vykonávali notáři jako soudní komisaři, zřízení soudem ve svém okrese a zmocnění k vykonávání úkonů v nesporných věcech, kterým nepředchází podmínka soudního rozhodnutí. Notáři zapisují úmrtí, zajišťují majetek pozůstalých a provádí jeho soudní odhad či realizují dražby a soudní prodeje movitých věcí u věcí sporných i nesporných a dražby nemovitostí při věcech nesporných. Soudní komisař je povinen vést při těchto úkonech zvláštní, samostatné spisy, které následně uchovával na úřadu, avšak odděleně od ostatních spisů. Tyto spisy jsou, v případě ukončení činnosti notáře nebo jeho přeložení, ponechány v sídle soudu. Právě okresní soud jmenuje notáře za soudního komisaře, poté také na jeho činnosti dohlíží. Za předpokladu porušení povinností notáře jakožto soudního komisaře, s ním může soud zahájit disciplinární řízení s následkem zbavení této funkce. Příslušnému okresnímu soudu notář rovněž podával zprávy o průbězích vyřizování pozůstalostí. O zahájení kroků pozůstalostního řízení, tzn. provádění předběžných šetření, což jsou úkony spočívající v prvotním zjišťování rozsahu majetku a okruhu dědiců, vyšetření dědického práva a poučení dědiců o jejich dědickém právu, soupis majetku pozůstalostního jmění a uzavření dohody o vypořádání dědictví, případně autoritativní vypořádání pozůstalosti až do vydání konečného rozhodnutí, které nemělo znaky rozhodnutí, jak je chápeme v současném právu (rozsudek, usnesení), kterým je v daném období odevzdací listina. Vydáním odevzdací listiny bylo řízení považováno za skončené. Zajímavostí tehdejšího řízení bylo, že z pozůstalosti se rovnou hradily dluhy pozůstalosti i náklady spojené s jejím projednáním. Pro doručení písemností mohl notář využít starostu dané obce. Pokud notář způsobil nějakou škodu, odpovídal za ni stranám, kterým vznikla. Za situace, kdy notář vystupuje jako soudní komisař, je vázán obdobnými

předpisy, kterými by se při této činnosti řídil soudce, zároveň požívá totožnou ochranu. Hmotně právní úprava vycházela z rakouského ABGB. Poprvé se notář ujímá funkce soudního komisaře právě na základě ustanovení nacházejících se v notářském řádu z roku 1850, tato jeho agenda se ukázala být natolik významnou, že byla převzata i dalšími notářskými řády a zůstala prakticky neměnná až do roku 1949. Tato agenda také znamenala výrazné rozšíření působnosti notáře, která jinak byla v porovnání se současnou úpravou podstatně užší. Soudní komisařství se nesčetněkrát stalo argumentem pro udržení notářského stavu vůči jeho kritikům požadujícím jeho zrušení. Notáři totiž touto svou činností usnadňují a urychlují práci soudů.

Osoba, jež se chtěla stát notářem, musela splňovat určité podmínky. Notářský řád z roku 1850 stanovil, že notářem se může stát pouze ten, kdo je rakouským říšským občanem, nabyt zletilosti a plné způsobilosti k tomu činit právní úkony. Dále byla vyžadována jeho bezúhonnost, prokázání znalosti jazyka okresu jeho zamýšlené působnosti. Na uvolněné místo vypisovala konkurz příslušná notářská komora. Kandidát se musel úspěšně podrobit zkoušce. Ta mohla být buď notářská, nebo advokátní. Následně jmenoval notáře do úřadu ministr práv (rokem 1848 zahajuje dozor nad notářstvím ministerstvo práv). Ještě před započítáním výkonu své činnosti byl však notář povinen složit kauci k případnému zajištění náhrad a plateb. Podle tehdy platného notářského řádu vzniklo notáři oprávnění k výkonu činnosti až poté, kdy mu byla předána úřední pečeť, byl se zapsán do seznamu notářů, vedený příslušnou notářskou komorou a také byl povinen předložit svůj podpisový vzor a otisk notářské pečeti, a to soudům a státnímu zastupitelství v jeho notářském okrese. Zřizovací dekret byl vyhotoven prezidentem vrchního soudu. Za vykonanou práci náležela notáři odměna, stanovena byla tarifem. V případě účtování si vyšší částky mu hrozil trest spočívající např. neplatnosti ujednání dohody o této vyšší odměně, uložení pokuty či pozastavení činnosti.

Setkáváme se s principem numerus clausus, nařízením ministra práv se totiž stanovuje počet notářských úřadů pro jednotlivé země soustátí. Obvody okresních soudů určují také obvody úřadů notářství. Už v minulosti fungoval s určitými podobnostmi stejným způsobem, jako v současné době. Tzn. notáři působili ve svém soudním okrese, v daném městě, kde musel vykonávat svou činnost, podle toho, jak byl obvod lidnatý. Řízení notariátu, obsazení míst,

rozdělení notářských okresů či předkládání návrhů o předpisech a tarifu opatrovaly notářské komory. Zároveň náleželo do jejich pravomoci umožnit notáři opustit bydliště na delší než stanovenou třídní dobu, nanejvýše pak čtyři týdny. V čase delší absence notáři ustanovila náhradníka. Přestože bylo v zájmu notářů vedení komor některým ze zasloužilých členů jejich stavu, stávali se obvykle předsedy a řediteli archivu radové sborových soudů. Funkce orgánů komor trvala po tři roky a nenáležel za ni plat. Vrchní dohled v notářství náležel do kompetence vrchních zemských soudů a vrchních zástupců. K jejich oprávněním patřily kontroly a ukládání sankcí.

Existovalo několik způsobů, kterými mohlo skončit oprávnění dále vykonávat úřad notáře. Kromě dobrovolného vzdání se své činnosti se jednalo např. o případy ztráty říšského občanství, nedoplnění jistoty, konkurzu nebo opatrovnictví, odsouzení za určité trestné činy či přijetí funkce neslučitelné s úřadem notáře (placený státní úředník, advokát, obchodník, zprostředkovatel, jednatel a komisionář). Mimo to, pokud se notář do tří měsíců neujme svého úřadu a nezačne s výkonem činnosti, má se za to, že nemá o místo již zájem a vzdává se tak jmenování.

Ačkoli můžeme vznik notářského řádu z roku 1850 považovat za počátek moderního notářství, nebyla jeho úprava hodnocena jako příliš povedená. Důvodů můžeme najít více. Zdlouhavé průtahy v jednáních, nedostatečné schopnosti bývalých úředníků pronikajících do notářství či excesy některých notářů vedly k nedůvěře veřejnosti v tento stav. Zároveň nově vykonávali notáři některé pravomoci, které předtím náležely patrimoniálním úředníkům. To vedlo ke ztenčení jejich výdělků a následné nevraživosti. Konkurence ze strany notářů se obávali také advokáti a nově nabytá nezávislost činila starosti také politickým úředníkům. Jako nešťastné vnímám zejména rozdílné nabytí účinnosti zákona v různých částech říše. Mohu zmínit kupříkladu § 3 notářského řádu, který stanovil povinnost sepsání notářského spisu, listiny vyhotovené veřejným úřadem či autentického vyhotovení ke vkladu do veřejných knih. Další úkony s obligatorní formou notářského spisu byly uvedeny v § 4 daného zákona. Platnost těchto ustanovení byla nicméně podmíněna dostatečným počtem notářů v jednotlivých zemích soustátí dle článku II. uvozovacího zákona, úprava činnosti notářů byla tím pádem odložena. Z této příčiny tak, s výjimkou osvědčování

a směnečných protestů, došlo k rozšíření činností notáře pouze v některých zemích.

4.1.2 Zákon č. 94/1855, notářský řád

Vzhledem k negativní kritice notářského řádu z roku 1850, se začaly rozšiřovat diskuse o zrušení notářství. Proti tomu stála vláda, která pověřila zvláštní poradní sbor k sestavení z vrchních zemských soudců a politických úředníků. Na základě jejich činnosti byl přijat 21. května 1855 nový notářský řád, platný pro totožné země, ovšem jeho působnost byla později rozšířena i na jiné země habsburské monarchie. Ten koncepčně navazoval na řád původní, avšak s cílem zjednodušit formality (povinnost přítomnosti dvou svědků mohla být nahrazena přítomností jiného notáře) a posílit autoritu notáře i práva jeho klientů. I když se zdál být tento řád propracovanější a legislativně zdařilejší, obsahoval významné nedostatky, jejichž důsledkem bylo, že je hodnocen hůře než řád původní.

„Podstatná část notářského řádu z roku 1855 je věnována náležitostem notářských spisů a notářských listin, závětím sepsaným před nebo přímo notářem, vydávání vyhotovení, přepisů, vysvědčení a výtahů listin. Zvláštní hlava se zabývá notářským osvědčováním listin, legalizací podpisů, potvrzením nějaké skutečnosti, vysvědčením o tom, že je někdo naživu, oznamováním skutečnosti třetí osobě a směnečnými protesty. Nedílnou součástí notářské činnosti bylo též přijímání úschov.“⁸ Notářům stále náležela pravomoc k sepisování veřejných listin, přijímání úschovy a vydávání osvědčení (např. valných shromážděních) stejně tak, jak tomu bylo za předchozího notářského řádu. Řadu ustanovení upravujících oblasti činností notáře nalezneme i v Obecném obchodním zákoníku účinném od 1. července 1863. Jsou zde např. paragrafy věnující se manželským smlouvám: §17: „O obsahu, jakož i o proměně smluv manželských podati sluší listinu od soudu nebo notáře věrou opatřenou, anebo nález, jenž došel moci práva. Dotčené listiny mají se v přepise věrou opatřeném schraňovati u soudu obchodního“. Také k sepsání či změně společenské smlouvy lze využít notářskou nebo soudní listinu. Notářským listinám a aktům přikládal i nadále zákon

⁸ BALÍK, Stanislav. Dějiny notářství v českých zemích. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 76

veřejnou víru a podrobně upravoval jejich náležitosti, ale nově nebyla zakotvena obligatorní forma notářského zápisu pro jednotlivé právní úkony. Na druhou stranu bylo zavedeno zrychlené mandátní řízení na základě notářských listin, nicméně po čtyřech letech bylo toto řízení rozšířeno na všechny legalizované listiny. Významnou zůstává agenda notáře jako soudního komisaře. Je činný při nesporných záležitostech, především řízeních ve věcech pozůstalostních a sirotčích. V souvislosti s touto činností došlo ke zrychlení i zkvalitnění soudních řízení. Dlouho trvající spor s advokáty vyvolalo oprávnění poskytovat právní pomoc za úplatu notáři. Z výše uvedené je zřejmé, že notáři vykonávali trojí činnost – vlastní a nezastupitelnou činnost, činnost soudního komisaře a činnost spojenou s konkurencí advokátům.

K požadavkům na osobu notáře přibyla nutnost křesťanské víry, potřebný věk se zvýšil na 24 let. I nyní musí kandidát na notáře úspěšně složit advokátní nebo notářskou zkoušku, bylo umožněno i vykonání soudcovské zkoušky, ale poté musel kandidát vykonat roční praxi v notářství. Novinkou byly tyto přímo dané zákonné povinnosti: postupovat poctivě, pilně a bedlivě, zdržet se zakázaného, předstíraného jednání a jiných pletich, zakazuje se zbytečně zvyšovat útraty klientů a zaneprázdnovat úřady a dochází k zakotvení odpovědnosti za způsobenou škodu. Obdobná úprava s předchozím notářským řádem se týkala i neslučitelnosti výkonu notářské činnosti s provozováním určitých stanovených povolání, stejně tak jmenování i zánik notářského oprávnění se prakticky nezměnily. Nezměněný zůstal i zákaz notáři zastupovat účastníka soudního sporu, který se týká notářského spisu o právním úkonu sepsaným daným notářem.

Notář měl působit v okrsku soudu první instance, kde měl zřízený úřad. Zde měl také stanoveno sídlo, ve kterém se musel zdržovat. Pakliže by sepsal určitou listinu na jiném než tomto místě, nenáležela by této listině veřejná víra. Výše odměny notáře se i nadále odvozovala od notářského tarifu. Pokud v něm nebyla uvedena, záleželo na dohodě klienta s notářem nebo na soudním rozhodnutí. Dozor nad prací notářů spadal od této chvíle do kompetence soudů prvních a vyšších instancí a také ministra práv. Druhy sankcí za porušení povinností zůstaly stejné.

Notářské archivy, ve kterých měly být uloženy spisy a pečeti notářů, kteří zanechali své činnosti, jsou uloženy v sídle daného soudu první instance. V sídle takového soudu vznikla i notářská komora zajišťující samosprávu. Notáři se

sídlem v obvodu tohoto soudu tvořili kolegium notářské komory. Funkce a povinnosti funkcionářů odpovídaly minulé úpravě.

Řada notářů byla zapojena do činnosti spolků. V roce 1867 byla založena Jednota notářů v království Českém. Její vůdčí osobností byl pražský c.k. (císařský a královský) notář Jaroslav Rilke. Účelem spolku bylo dosáhnout zvýšení veřejné důvěry a důstojnosti notářského stavu, rozšířit zájem o notářské povolání a vzdělávání jeho členů. Členem se mohl stát automaticky každý notář, který o členství projevil zájem, ale musel mít úřední sídlo v Čechách. Dále také mohli být členy jeho zaměstnanci, kteří měli způsobilost stát se v budoucnu notáři, tj. notářští praktikanti. Dalším významným sdružením notářů je Spolek notářů pro království České. I členové této organizace měli snahu zlepšit stav českého notářství. Vzor hledali především ve francouzské úpravě. Jako velmi užitečnou spatřuji činnost Spolku pro vdovy a sirotky notářů v království Českém, založeným Václavem Bělským. Spolek zajišťoval pojištění budoucnosti pro případ smrti notáře. Spolku přispívali každoročně jeho členové. V případě jejich úmrtí poté Spolek vyplácel penzi vdovám a sirotkům. V počátečních letech existence tohoto Spolku nebyl však zájem o členství příliš vysoký.

Přestože se k notářskému řádu z roku 1855 i k jeho o pět let staršímu předchůdci stavěla společnost kriticky, řekl bych, že oba dva zákony měly na současnou úpravu notářství zásadní vliv, protože z nich následně s určitými změnami vycházel i pokrokový notářský řád z roku 1871.

4.1.3 Zákon č. 75/1871, notářský řád

I přes skutečnost, že notářské řády z let 1850 a 1855 položily základy moderního notářství, nebyla situace notářů zrovna ideální. Platná úprava neodpovídala potřebám notářů ani veřejnosti. Notáři jsou nuceni hledat vlastní řešení, aby mohli účinně hájit svůj stav a zabezpečit své rodiny. Za tím účelem, jak jsem se již zmiňoval, zakládají spolky a vyvolávají diskuse o změnách v notářství. Vliv na následující události s sebou přineslo i rakousko-uherské vyrovnání a v souvislosti s ním přijetí vydání prosincové ústavy z roku 1867.

V roce 1869 byl říšské radě vládou předložen návrh nového notářského řádu. Na přípravách se podíleli také členové notářských spolků, kteří měli enormní zájem na vydání nového notářského řádu. Po zdlouhavém legislativním

procesu a zakomponování určitých úprav byl nakonec dán souhlas císaře k navrženému zákonu. 25. července 1871 byl v XXXII. částce říšského zákoníku vyhlášen nový notářský řád, platný od 1. listopadu daného roku. Účinnost tohoto zákona zavazovala celé Předlitavsko. Souběžně, ve spojitosti s notářským řádem, byl přijat i zákon č. 75/1871 ř.z., který stanovil nezbytnost notářských zápisů k platnosti určitých právních jednání.

„Notářský řád z roku 1871 upravil působnost notářů, propůjčování a zánik notářského úřadu a notářské záruky. Přinesl všeobecná a zvláštní ustanovení o správě notářského úřadu, velmi podrobná pravidla o nakládání s notářskými spisy a vedení seznamů o notářských kandidátech a substitutech, sborech notářů a notářských komorách, notářských archivech, dozoru a disciplinárním řízení proti notářům a notářských poplatcích.“⁹

Notářský řád si zachoval určité principy dané již předchozími úpravami. Jedná se např. o princip numerus clausus, stanovení výše odměny tarifem či ustanovení o neslučitelnosti určitých povolání s úřadem notáře. Výjimka z neslučitelnosti povolání se vztahovala na úřad učitele a advokáta v případě, že venkovský notář tuto činnost vykonával před účinností této úpravy a nezměnil své sídlo. Změnami naopak prošla úprava přítomnosti svědků. Při vyhotovování notářského zápisu musí být přítomni svědci či jiný notář jen při zápisu o dědických smlouvách a dalších posledních pořízeních, pokud některá ze stran neovládá jazyk v zápisu, neumí psát, je slepý, hluchý či němý. Již tenkrát má notář u sebe uložen zápis a účastníci obdrží stejnopis. Podmínky na osobu notáře se rovněž pozměnily. Vedle státního občanství bylo dalším předpokladem k zisku úřadu i domovské právo k určité obci. Vypuštěna byla povinnost křesťanského vyznání. Uchazeč o úřad notáře musel mít právnické vzdělání, složit notářskou zkoušku a absolvovat praxi. Nejméně polovinu z praxe trávající čtyři roky (v letech 1916-1918 lze vykonat vojenskou službou) byl povinen vykonávat u notáře. Výjimku z této povinnosti mohl udělit ministr spravedlnosti (dříve ministr práv), pokud se o úřad neucházel nikdo, kdo by tuto povinnost splňoval. Namísto notářské zkoušky stačilo vykonat zkoušku advokátní. Jinak se zkouška skládala ze dvou částí, a to písemné a ústní. O výsledku rozhodla zkušební komise. Po úspěšném vykonání zkoušky a splnění ostatních podmínek se mohl uchazeč zúčastnit konkurzu na místo notáře, který vyhlášovala místně příslušná notářská

⁹ BALÍK, Stanislav. Dějiny notářství v českých zemích. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 91

komora. Vítěze konkurzu na místo notáře potvrzoval sborový soud první stolice a vrchní soud zemský. Konečné jmenování náleželo ministru spravedlnosti.

Dříve než se nově jmenovaný notář ujme svého úřadu, zůstala mu povinnost složení finanční jistoty. Pro svou úřední činnost a komunikaci s komorou a úřady musí využívat schválené úřední pečeti. Pro neúřední činnost směl používat soukromou pečeť se svým označením jako notáře. Aby mohl notář zahájit svou činnost, je vyžadováno složení přísahy, tvořenou dvěma částmi – profesní a politickou. V politické části vyjadřuje svou věnost císaři, v profesní se zavazuje hájit svědomitě a dle zákona svůj notářský úřad.

Zákonná úprava se nyní více zaměřila i na notářovy zaměstnance. Zmínky o nich jsme mohli zaznamenat již dříve, byla jim však věnována minimální pozornost a úprava. Mezi zaměstnance patří notářští kandidáti, kteří splňují předpoklady pro výkon funkce notáře, a osoby bez náležitého vzdělání v oboru práva, jejichž práce spočívala v administrativní činnosti. Všechny své zaměstnance musel notář nechat pojistit pro případ onemocnění.

Nová právní úprava notářům přála, ale záleželo na samotných notářích, aby došli náležitého uznání. Při úsilné pracovitosti se z notářství stalo výdělečné povolání. Notáři často pracovali i o nedělích, kdy byla jinak práce zakázaná nařízením. Úprav dozněla svěřená i samostatná úřední činnost notáře. Vystala otázka, zda se má na notáře pohlížet jako na státní úředníky. Ti s takovým označením zásadně nesouhlasili, k čemuž se také přikláním. Odpověď se však nachází někde uprostřed. Jsou správci státního úřadu notářství, na které přenáší stát určité pravomoci a podléhají dozoru ze strany státu. V postavení soudního komisaře za škodu, kterou způsobí, odpovídá stát. Již dříve jsem zmiňoval trestní úpravu obdobnou pro notáře i státního úředníka. Zároveň dalšími svými činnostmi vystupovali v postavení soukromé osoby, např. při sepisování soukromých listin. Není jim zajištěn stálý plat, strany si je samy objednávají a za jejich činnost jim platí.

Notář byl oprávněn být činný i v oblasti, kterou si dnes spojíme s prací advokátů. Jedná se zastupování před soudem. Dle názoru Nejvyššího soudu mohou notáři poskytnout právní pomoc a být právním zástupcem. Notáři byli již dříve aktivní při nesporném řízení, nyní jim však zákon přiznává i možnost zastupování v řízení sporném, není-li jasně dáno zastoupení advokátem. Notáři tedy mohli žádat, aby byli zapsáni do seznamu obhájců v trestním řízení a tuto

činnost vykonávat. Vedle konkurence advokátům konkurují notáři i soudům, a to při sepsání posledního pořízení, ověřování podpisů či opisů. S tlumočníky zároveň soupeří o ověřování překladů. Notářský řád se zmiňuje o činnostech, které obligatorně spadají do notářské kompetence. Jedná se o sepis veřejných listin (notářské listiny se stejnopisy), směnečných protestů, vykonatelných notářských zápisů - exekuční titul (bezvadná listina s dodrženyými náležitostmi: předmětem plnění jsou peníze či genericky určené věci, jsou označeni povinný i oprávněný a důvod plnění, s danou dobou a právním důvodem plnění a prohlášení povinného o svolení k zahájení exekuce) a úschovu nejen listin, ale nově i peněz a cenných papírů, jejich následné vydání třetím osobám. Zmíněné notářské listiny nabývaly podoby protokolu, spisu nebo osvědčení. *„Notářský spis se stal nezbytnou podmínkou platnosti směnečných protestů a osvědčení při smlouvách svatebních, potvrzení o přijatém věnu, smlouvách kupních, směnných, důchodových, půjčovacích, dlužních úpisech mezi manžely, smlouvách darovacích uzavřených bez skutečného odevzdání, písemných smlouvách uzavíraných osobami slepými, hluchými, které neumějí psát, němými, které neumějí číst a psát, a jednáních při posledních pořízeních osob němých, pokud je nepsaly vlastní rukou a nepodepsaly. Později byla zákonem o společnostech s ručením omezeným předepsána forma notářského zápisu též pro úkony v rámci této formy společností.“*¹⁰ Většina z této úpravy též vychází z úpravy z roku 1850. Zejména úprava o osvědčení významně rozšířila působnost notáře. Osvědčování se týkalo pravosti podpisu, shody opisu a listiny, doby, kdy byla listina předložena, správnosti překladu, skutečnosti, že je někdo naživu, usnesení valných hromad spolků, uvedení ve známost prohlášení, protestech směnek a dalších skutkových dějích. Splnily-li notářské listiny dané podmínky (stanoveny i v minulých zákonech), byly nadány veřejnou vírou. Mezi náležitosti notářských listin se dostal i zákaz zkratk, vyplnění prázdných míst nebo číslovky, které se mají zapsat slovy. Činnosti notářů ovlivňovaly i některé další zákony a novely, těch však nebylo mnoho a ráz notářství se prakticky nezměnil.

Zákon se rovněž věnoval zániku úřadu notáře. Úprava vycházela z předchozího řádu. Notáři byli jmenováni doživotně, ale na základě svého rozhodnutí mohli podat svou rezignaci ministru spravedlnosti.

¹⁰ BALÍK, Stanislav. Dějiny notářství v českých zemích. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 94

Samospráva je vykonávána notářskými komorami, stále není zřízena jedna, která by ostatní zastřešovala. Komora byla vždy zřízena v místě sborového soudu první stolice s alespoň patnácti notářskými úřady. Notáři sídlící v okrese téhož soudu byli sdruženi ve sboru. Sborem lze chápat orgán, kterým je v dnešní době Notářská komora. Sbor sdružoval všechny notáře. Naopak tehdejší notářská komora byla voleným orgánem s funkcí reprezentanta notářského sboru (nyní prezidium). Členové i prezident komory byli voleni na tři roky sborem. Notářský sbor se dále zabýval návrhy zákonů a určoval hospodaření komory. Ani aktivity komor se oproti předchozí úpravě příliš nezměnily. Zejména rozhodovaly o stížnostech podaných na notáře. V případě, že komora nevznikla, přebíral její činnost soud první stolice.

Notářský řád z roku 1871 značně posílil význam notářství. Jelikož se jednalo o kvalitní předpis s ucelenou právní úpravou. S jeho přijetím nastává zlatá doba notářství. Notářům se podařilo získat významné postavení ve společnosti. Pokračují v zakládání spolků, věnují se žurnalistické činnosti a nezřídka jsou politicky činní. Přesah notářského řádu byl skutečně dalekosáhlý, zůstal v platnosti až do roku 1848 a i v dnešní úpravě nalezneme mnoho prvků vycházejících z tohoto zákona.

4.2 Notářství v letech 1918-1945

4.2.1 Notářství za První republiky

Po konci první světové války patří Rakousko mezi poražené mocnosti, země, které dříve náležely k říši, se stávají samostatnými. Tak vzniká 28. října 1918 Československá republika. *„Není snad druhého stavu, který by byl vítal převrat roku 1918 s větší radostí, nežli stav notářů. Neznamenal převrat ten nám pouze osvobození od otrockého jha, v němž úpěl národ náš po tři staletí, nýbrž my spojovali s převratem naději, že zánikem nespravedlivého Rakouska zanikne za vlády Habsburků a že i my dosáhneme splnění svých oprávněných tužeb tak, jako národ náš svých svatých práv.“*¹¹ *„Z výhně světových událostí vzešel malý československý stát jako hotový kulturní útvar, vykázav ihned při vzniku svém všechny podmínky právního řádu, na prvním místě mohutné ústrojí justiční, hlavní*

¹¹ ČULÍK, J., *Notářstvo v prvním desetiletí trvání naší republiky. České právo, 1928, číslo 8, str. 67*

to záruku organizovaného státu lidského. Významnou složkou ústrojí justičního jest také notářství, jež v celém území československé republiky již odedávna trvá.“

¹²Mezi veřejností, politiky i právníky vyvolalo zřízení nového státu nadšení. První myšlenky směřovaly k vytvoření nového právního řádu a s ním notářského řádu. Notáři věřili, že v novém demokratickém státě zaujmou opět své silné postavení z doby před husitskou revolucí.

Nebylo však možné existovat bez zákonů, proto byly prozatím přejímány původní říšské předpisy. Recepčním zákonem byl převzat rakouský právní řád, a tím dochází také k recepci právní úpravy notářství, které nebylo od přijetí notářského řádu č. 75/1871 ř.z. nijak výrazně novelizováno. Platilo tedy, že dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstaly v platnosti. Po celou dobu první republiky však platil na našem území česko-slovenský právní dualismus, protože na Slovensku a v Podkarpatské Rusi byl validní zákonný článek XXXIV/1874.

Po vzniku státu se čeští notáři snažili o rozvoj vztahů s notáři slovenskými, ale třeba i s advokáty. I přesto museli notáři za první republiky několikrát obhajovat svůj stav právě vůči advokátům ale také soudům ve věcech vyřizování dědictví. Při debatě o reformě notářství se stala důležitou otázkou soudního komisariátu, kterého si notáři náležitě považovali. Tato agenda byla notářům svěřena také z toho důvodu, že řízení o pozůstalosti obsahuje také osvědčovací (ověřovací) složky, které pojmově notáři vykonávají při výkonu veřejného ověřování. Zákonodárná úprava se ve výsledku ukázala jako nedostatečná a její nedostatky by pocíťovali jak soudci, tak i notáři. Batěk dále uvedl, že by notářská kompetence měla plynout ze zákona a ne ze zmocnění soudem. Nakonec tedy nedošlo ke změně právní úpravy činnosti notáře jakožto soudního komisaře, a to až do vydání zákona o notářství v roce 1949. Dozor nad agendou soudního komisaře vykonával krajský nebo vrchní soud.

O zrušení notářství se často zasazovali advokáti, zejména pak klatovský advokát Eugen Löwy, jenž byl známým odpůrcem notariátu. Problémem se ovšem staly i skandály některých notářů, o čemž s radostí advokáti informovali ve svém časopise *Česká advokacie*. Jako příklad bych uvedl kauzu kolem notáře Huga Patsche, ustanoveným soudním komisařem v Ústí nad Orlicí, který měl při projednávání pozůstalosti po zemřelém továrníkovi odcizit cenné papíry

¹² BATĚK, Karel. Notářství v republice. *České právo*. 1919.

a valutu ze životních pojistek uložené v Živnostenské bance v Praze a poté uprchl. Toto bylo důvodem diskuze o opatřeních, aby bylo zabráněno dalším obdobným událostem a obnoveno jejich dobré jméno a důvěra veřejnosti v jejich stav. Nastalé situace se chopil advokátský stav. V jejich časopise si lze přečíst o návrhu, dle kterého by již notáři neměli být činní v pozůstalostním řízení jako soudní komisaři. Na druhou stranu se notáři a advokáti sjednotili například v otázce řešení pokoutnictví. Za tímto účelem se ke konci roku 1919 konalo první setkání zástupců Advokátní komory v Čechách a Notářské komory v Praze. Významnými notáři na této schůzi byli Karel Batěk, Jaroslav Čulík a Antonín Mokrý. Obě komory došly souhlasu k potřebě nového přísnějšího zákona vůči pokoutnictví. Návrhy zákonů byly předloženy ministerstvu spravedlnosti. Nicméně potíže spojené s pokoutnictvím se nepodařilo odstranit a zákon nikdy nebyl vydán. I přes snahu o sblížení obou komor, pokračovaly vztahy příslušníků obou stavů v konkurenčním a konfrontačním tónu.

Pravomoci notářů, advokátů a soudců se překrývaly po celou dobu trvání První republiky. Odpověď na otázku, jak najít cestu k dalšímu úspěšnému rozvoji notářství i advokacie, podal Jaroslav Čulík: *„Soudcova působnost má být omezena pouze na činnost rozhodování ve sporech a věcech trestních. Činnost advokátova má být omezena na činnost zastupovací ve všech záležitostech právních a činnost notářova má být omezena na činnost osvědčovací, kteráž však má být jemu přikázána výhradně s vyloučením stavů jiných. Touto osvědčovací činností jsou i úkony soudního neb úředního komisařství, neboť i ty nejsou ničím jiným než-li osvědčování právních skutečností a jednání. K této dělbě práce jednou dojít musí. Soudce nad stranami právo přisuzuje a rozhoduje, na čí straně je právo, advokát zastupující jedinou stranu domáhá jí k právu a hájí její právo, notář mezi stranami upravuje soukromoprávní nárok jejich, aby k rozporu nedošlo. Dělbá ta odpovídá trojí funkci justice: právo přisuzovati, právo hájiti a právo zabezpečovati.“*¹³ S výrokem Jaroslava Čulíka se ztotožňuji a řekl bych, že přesně tak, jak zde popsal rozdělení funkcí těchto právnických profesí, dnes skutečně takto funguje.

Od počátku vzniku republiky probíhaly snahy o unifikaci notářského řádu a reformy v notářství. Návrh na přijetí nového řádu probíhal ve dvou liniích – stavovské a ministerské. Stavovský návrh vycházel z návrhu předloženého v roce

¹³ Čulík, J. O notářství. Ad Notam, 1997, č. 5, s. 110 an. Převzato ze sborníku „Naše české právo.“

1911 říšské radě a do roku 1919 byl notáři doplňován. Tento návrh byl vůči platnému řádu obsáhlý a členil se na 11 článků uvozovacího zákona a 210 paragrafů. Důležité změny došla zejména systematizace. Ustanovení týkající se organizace notářství byla včleněna do hlavy první, o interním úřadování notářů pojednávala hlava druhá, soudní komisařství se nacházelo v hlavě třetí a hlava čtvrtá se zabývala poplatky. *„Návrh přinášel model úplné autonomie notářství, které nemělo podléhat ingerenci státního zastupitelství ani kontroly ze strany sborových soudů první a druhé instance. Rovněž předpokládal, že notářům bude na místo soudů svěřena v rámci nesporného řízení pozůstalostní agenda. To, že notáři měli být postaveni na roveň soudců, se mělo odrazit i ve jmenování notáře prezidentem republiky. Podmínky pro přístup k povolání notáře měly být zpřísněny. Nově byl zaváděn požadavek právnického doktorátu, přípravná praxe se prodlužovala ... Přísahu měl budoucí notář napříště skládat do rukou prezidenta notářské komory. V oblasti stavovské samosprávy se předpokládalo odstranění malých notářských komor, napříště měly být zachovány pouze tři komory, a to pro Čechy se sídlem v Praze, pro Moravu se sídlem v Brně a Slovensko se sídlem v Bratislavě.“*¹⁴ Kárné řízení v první instanci patřilo do kompetence notářské komory (z tohoto vychází i současná úprava). Návrh v sobě nesl i novoty v notářské činnosti, např. co se týká způsobilosti svědků, tím že kancelářský personál může být svědkem úkonu; poslední porřízení se mělo stát jednotným, a to jen formou notářského spisu, ve formě soudního testamentu. Notáři si byli jisti, že bude jejich návrh přijat, protože ho komise zpracovala z podnětu ministerstva spravedlnosti. Jejich snahy však nebyly úspěšné.

Ministerstvu spravedlnosti náleželo připravování osnov zákonů a nařízení, které se vztahovaly k notářství, také vykonávalo dozor a jmenovalo notáře. I proto zpracovalo ministerstvo nový návrh notářského řádu, poté co nedošlo k přijetí návrhu stavovského. O návrhu osnovy však měli pochybnosti reprezentanti právnických stavů a byl kritizován jak notáři, tak i advokáty. Notáři si stěžovali na zásadní rozdíly oproti jimi vypracovanému návrhu především v souvislosti s odlišným ideologickým pojetím jejich profese. *„Kdežto notářstvo vždy spatřovalo v notáři osvědčovací orgán nadaný státem veřejnou věrou, avšak jednající ve službách osob třetích, pokládá návrh ministerský notáře za orgán*

¹⁴ BALÍK, Stanislav. Dějiny notářství v českých zemích. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 122

*státní správy.*¹⁵ V jiných bodech ale mělo ministerstvo v úmyslu vyjít notářům vstříc, zejména tím, že navázalo na systematiku stavovského návrhu a důkladnějším propracování kárného řízení. *„Vládní návrh převzal pak například možnost substituce notáře kandidátem notářství v řízení sporném a akceptován byl i požadavek právníckého doktorátu pro uchazeče o notářství. Převzata byla i myšlenka zjednodušení organizační struktury stavovské samosprávy, navíc oproti notářskému návrhu se předpokládalo zřízení čtvrté notářské komory se sídlem v Košicích.*¹⁶ Největší nevoli však vyvolala připravovaná úprava notářů jako soudních komisařů. Jejich činnost měla být v tomto ohledu omezena, a také při případném provinění notáře měl být pokutován soudem mimo kárné řízení. Ani tato vládní úprava nedošla platnosti a prosby notářů o co nejrychlejší vydání úplného notářského řádu, které by upravilo jejich postavení, nebyly vyslyšeny.

Výkon notářské agendy ani struktury notářských komor tak v období mezi lety 1918 až 1938 nedoznaly značnějších změn, stále se jednalo o svobodné povolání s prvky oficiality a s funkcí pomocného orgánu státu. Jako důležitou okolnost považují zachování principu numerus clausus nebo zachování možnosti pro notáře být politicky činní. Novinkou je také pronikání žen do notářských struktur po roce 1918. První notářkou na českém území a i v Evropě se stala Anděla Kozáková-Jírová.

Notáři však získali novou práci z oblasti finanční a hospodářské, a to díky politickým změnám. Jedná se o pozemkovou reformu. Dle nařízení vlády z 9.4.1926 č. 50/1926 Sb. z.a n., vládní nařízení o evidenci posledních pořízení sepsaných u soudu nebo (veřejnými) notáři nebo u nich uložených, měl notář za povinnost všechny jím sepsané či uložené závěti oznámit soudu příslušnému dle bydliště pořizovatele závěti. Kromě své původní agendy se notáři podíleli při realizaci první pozemkové reformy, při které stáli *„jak na straně velkostatkářů, kterým byly pozemky podle záborového zákona z 16. dubna 1919, č. 215/1919 Sb. z.a n. zabírány, tak na straně těch, kterým byly zabrané pozemky naopak podle přidělového zákona z 30. ledna 1920, č. 81/1920 Sb. z.a n. přidělovány, případně při jednáních o náhradách za zabrané pozemky podle náhradového zákona z 8. dubna 1920, č. 329/1920 Sb. z.a n.*¹⁷ Notáři měli

¹⁵ ČULÍK, Jaroslav. *České právo*. 1923.

¹⁶ BALÍK, Stanislav. *Dějiny notářství v českých zemích*. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str.123

¹⁷ BALÍK, Stanislav. *Dějiny notářství v českých zemích*. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014, str. 126

o agendu spojenou s přerozdělováním enormní zájem, jelikož se jednalo o podstatný zdroj příjmů.

Nejpočetnější notářskou komorou byla pražská komora, která se dá považovat za reprezentanta notariátu v českých zemích. Počet notářů zůstával obdobný jako před rokem 1918, avšak je prokázáno, že jejich věkový průměr stoupal. Nejpočetnější národnostní skupinou notářů byla skupina československá, ke které se hlásily přibližně dvě třetiny notářů, druhou nejpočetnější skupinou byli notáři německé národnosti.

Notářů se však dotkl zákon č. 155/1919 Sb. z 19.3.1919, zákon, jímž se prozatímně mění ustanovení notářských řádů ze dne 25. července 1871, z.ř.č. 75 a čl. zák. XXXV: 1874 a VII: 1886. Notáři, kteří vykonávali svou činnost již za monarchie, byli povinni vykonat přísahu věrnosti Československé republice. Nařízení vlády z 22.12.1920, č.657/1920 Sb. z.a n., se týkalo notářské pečeti. Ta měla od té doby obsahovat jméno notáře, označení notáře a jeho sídlo. Již není na pečeti uveden název státu.

Po vzniku republiky se na program dostane také jazyková otázka. O tu se velice zajímali i tehdejší notáři, kteří měli za to, že se jazykový zákon z 29. února 1920, č. 122/1920 Sb. z. a n., na ně vztahuje jako na soudní komisaře, ale aplikaci tohoto zákona považovali za spornou. Notáři tudíž s nadšením uvítali přijetí vládního nařízení z 3. února 1926, č. 17/1926 Sb. z. a n., který přímo uvedl notáře jako osoby, na které se jazykový zákon má vztahovat. To znamenalo, že notářská agenda měla probíhat v jazyce československém. Notáři museli zároveň do půl roku od účinnosti tohoto nařízení prokázat svou znalost státního jazyka. Výjimka při používání jiného jazyka se vztahovala na okresy s kvalifikovanou dvaceti procentní menšinou. Při porušení tohoto zákona se notáři dopustili kárného provinění. Toto jsou, myslím, nejvýraznější změny, které se v této době dotkly osoby notáře.

Notáři se i v období první republiky sdružovali ve spolcích a zakládali je. Při tom navazovali na tradici dřívějších notářských spolků, ale jejich činnosti se výrazně rozšířily. 29. prosince 1919 vznikl Spolek notářů československých. Tento spolek navazoval na činnost Spolku notářů v království Českém. Podle pravidel spolku mohli být jeho členy, jak aktivně činní notáři a kandidáti, tak i bývalí notáři s podmínkou, že se svého úřadu dobrovolně vzdali. Předsednictví bylo většinou v rukách prezidenta pražské komory. Sídlo spolku se nacházelo

v Praze a členové byli povinni platit příspěvek, jehož výše byla odlišná pro notáře a pro kandidáta. Nižší organizační složky Spolku se nazývaly odbory. V nich příspěvek platili pouze notáři. Při schůzích odborů řešili notáři jak stavovské, tak i praktické otázky. Naproti tomu si němečtí notáři v únoru 1920 ustavili Spolek německých notářů Československé republiky. I tento spolek měl své odbory. Čeští notáři tento Spolek kritizovali s tím, že pouze oslabuje jejich pozici a stejně nebude mít valného významu, nicméně počet jejich členů dokázal něco jiného. Svě spolky vytvářeli a sdružovali se v nich i notářští kandidáti.

Tehdejší notáři pohlíželi na změny své doby negativně, avšak nyní mohou říci, že notariát prvorepublikové doby přinesl pro budoucnost spíše pozitiva. Notáři po sobě zanechali významnou stopu, díky které bylo po převratu roku 1989 snazší navázat na notářskou tradici. V roce 1938 čekají český notariát krušné časy.

4.2.2. Notářství za Druhé republiky

Doba Druhé republiky se nese v duchu bezpráví vůči Československé republice. Mnichovská dohoda z 30. září 1938 znamenala zásadní změny jak pro československé obyvatelstvo, tak i pro politické zřízení či hranice státu. Aniz bychom měli možnost se hájit, čtyři mocnosti rozhodly o ztrátě našeho pohraničí, nazývané jako Sudety, které bylo připojeno k Velkoněmecké říši. Část Podkarpatské Rusi a Slovenska připadly Maďarsku. Změny měly vliv i na vývoj notářství. Politické změny, kterými bylo zvolení Emila Háchy prezidentem nebo jmenování Jaroslava Krejčího ministrem spravedlnosti, notáři uvítali. Doufali totiž ve změny, jež očekávali již za první republiky. „*Doufáme, že konečně dostane se i našemu stavu splnění jeho největších tužeb, o které po dvacet let marně bojuje, totiž uzákonění jeho stavovských poměrů a práv, aby tento stav, dosud nejvíce zanedbávaný, stal se rovnocenným stavu notářskému v ostatních evropských kontinentálních zemích.*“¹⁸ Také věřili ve vydání nového notářského řádu, a aby se stali jediným a výhradním ověřovacím orgánem. Jinak ale notáře tíživá situace státu v tomto období trápila a snažili se jakkoli přispět k jeho obraně.

Situace v notářské samosprávě nebyla tak dramatická jako v prostředí advokacie, kde panovaly konkurenční boje. Proto se u notářů nevyskytly protižidovské nálady, na rozdíl od advokacie, kde zaznívaly hlasy o vyškrtnutí

¹⁸ ČULÍK, Jaroslav. Nový president - nová vláda - nový život. *České právo*. 1938.

židovských advokátů ze seznamu advokátů. Jelikož v pohraničí byla převaha německého obyvatelstva, neznamenal odtržení Sudet problémy s usazením notářů na tomto území.

Na požadavek notářů k modernímu notářskému řádu bylo reagováno pouze opatřením Stálého výboru č. 285/1938 Sb. z. a n. Opatřením se připojila neobsazená území obvodů notářských komor v Mostě, Litoměřicích a Liberci k notářské komoře v Praze a neobsazené území obvodu opavské notářské komory bylo připojeno k notářské komoře v Olomouci. Jako notářský kandidát mohl být zapsán pouze československý státní občan, který je znalý státního jazyka. Jestliže by se Komora domnívala, že by mohl být dotčen veřejný zájem, měla možnost odmítnout zápis do seznamu kandidátů notářství. V zákoně byl rovněž upraven výkon práce kandidáta notářství. Notář mu mohl svěřit přípravu prací nebo dražbu věcí movitých i nemovitých, zapečetění pozůstalosti, úmrtních zápisů a zastupování stran před soudy a úřady. Pakliže splnil dvouletou praxi či složil praktické zkoušky, mohl po povolení od notářské komory na žádost notáře zastupovat i při projednání pozůstalostí, ověřování podpisů, dražbách, odhadech, osvědčování usnesení valných hromad, vidimacích a protestacích. Jestliže kandidát způsobil nějakou škodu, odpovídal za ni notář. Horní věková hranice pro výkon funkce notáře byla stanovena na 65 let (do této doby byli notáři jmenováni doživotně). Z toho však existovala výjimka, kterou mohl udělit ministr spravedlnosti, pokud notář potřeboval svou činnost vykonávat z existenčních důvodů, tedy k výživě své či své rodiny. Zákon pojednával také o zaopatření notářů a kandidátů ve stáří nebo invaliditě a také na sirotky či vdovy po nich. K založení invalidního a starobního zaopatření měly oprávnění usnášet se sbory veřejných notářů se souhlasem ministerstva spravedlnosti.

Poslední novela z období druhé republiky bylo vládní nařízení ze 17. prosince 1938, č. 348/1938 Sb. z. a n., o sloučení notářských sborů v zemi Moravskoslezské a o místních okrscích notářů. Pro všechny notáře, kteří měli své sídlo v obvodu země Moravskoslezské, platilo, že tvoří jediný sbor a byla pro ně zřízena jediná notářská komora se sídlem v Brně.

Období druhé republiky trvalo od 30. září 1938 do 15. března 1939. Snad i tato krátká doba je důvodem, proč oproti předchozímu období, práce notářů zůstala prakticky nezměněná. Výraznější změnou v práci notářů byly snad jen činnosti související se ztrátou pohraničí.

4.2.3 Notářství za Protektorátu Čechy a Morava

Vojenskou silou a také diplomatickým nátlakem se německá vláda rozhodla zlikvidovat pomnichovskou Česko-Slovenskou republiku. Okupační německá armáda obsadila 15. března 1939 území Čech a Moravy s cílem přičlenit je k Velkoněmecké říši. Tím získala výhodné hospodářské, vojenské i územní základy pro připravovanou válku. „*Formální přípustnost a odůvodnění tohoto kroku, opírající se o ultimativně vynucený souhlas prezidenta Česko-Slovenské republiky E. Háchy s Hitlerovým rozhodnutím o osudu českomoravské části dosavadního státu a obyvatelstva v něm žijícího, nemohlo zakrýt věrolomnost a dobytelský avanturismus bezprostředního násilí Německa. Zřeknutí se státní suverenity, které Hácha (spolu s ministrem Chvalkovským) v dokumentu neurčitého charakteru v Berlíně podepsal – podle jeho názoru výměnou za záchranu české národní existence – postrádalo od počátku mezinárodní relevanci, o nicotnosti z pohledu tehdy platného ústavního práva nelze pochybovat.*“¹⁹ Výnosem z 16. března 1939 byl zřízen pod č. 75/1939 Sb. Protektorát Čechy a Morava. Článek 3 tohoto zákona uvádí ustanovení o autonomii a samostatné správě – „Protektorát Čechy a Morava jest autonomní a spravuje se sám. Vykonává svoje výsostná práva, náležející mu v rámci protektorátu, ve shodě s politickými, vojenskými a hospodářskými potřebami Říše. Tato výsostná práva jsou vykonávána vlastními orgány a vlastními úřady s vlastními úředníky.“ Je však zřejmé, že tato ustanovení slouží pouze k zastření skutečného stavu vůči mezinárodní veřejnosti. Veškerá moc je soustředěna do rukou říšského protektora a německých okupačních sil. Jako reakce na okupaci, snahu o germanizaci území a útlak obyvatelstva probíhaly demonstrace ze stran studentů. To později vedlo ke zrušení vysokých škol. Odpor k nastalé situaci dávali najevo i notáři.

Co se týká samosprávné organizace notariátu, tak vedle původních notářských komor nově působila notářská komora říšská. V ní se sdružovali notáři s říšskoněmeckým státním občanstvím. Členové Pražské notářské komory se snažili o zachování českých pozic vůči vlivu okupačních úřadů. Notáři byli ušetřeni před uzákoněním normy o přesaditelnosti notářů a také povinnosti složení

¹⁹ Protektorát Čechy a Morava. In: MALÝ, Karel a kolektiv. *Dějiny českého a československého práva do roku 1945*. 4. Příbram: Leges, 2010, s. 640. ISBN 978-80-87212-39-4., str. 446

jazykových zkoušek z němčiny. Ke cti notářskému stavu je, že po celou dobu fungování Protektorátu nekolaborovali, snažili se sabotovat a zpomalovat práce nacistických orgánů a úřadů a jejich komora se udržela ve svobodném a demokratickém složení.

Nacistická vláda se snažila všemi možnými způsoby perzekuovat židovské obyvatelstvo, proto byly vydávány zejména protižidovské zákony. Mezi ně patří zákon č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě ze 4. července 1939. Nařízení uvádělo, kdo je židem, a že taková osoba nesmí vykonávat funkci notáře. Ministerstvu spravedlnosti bylo nařízeno, aby ve lhůtě tří měsíců od nabytí účinnosti tohoto nařízení zbavil židovské notáře jejich úřadu. Vyloučení měli být i židovští notářští kandidáti. Přímo na notářský stav dopadalo vládní nařízení č. 51/1943 Sb. z. a n. z 11. prosince 1942, o židovských míšencích v povolání notářském, který nařizoval ministerstvu spravedlnosti vyloučit z přípravné praxe kandidáty na notáře, kteří byli židovskými míšenci nebo těm, kteří se se židovkou či židovskou míšenkou oženili. Nařízení rovněž zakazovalo notářům vstoupit do manželského stavu se židem nebo židovským míšencem. Jako jednu z pozitivních úprav vnímám vládní nařízení č. 215/1940 Sb. z. a n., které se týkalo zaopatření notáře, který dosáhl věku 65 let a zažádal o výjimku, aby mohl dále provozovat svou činnost, a které navazovalo na opatření Stálého výboru č. 285/1938 Sb. z. a n. Za zmínku snad ještě stojí vládní nařízení o používání prozatímní úřední pečeti notářů, č. 205/1944 Sb. nebo vládní nařízení č. 250/1944 Sb. z. a n., kterým se doplňují zákonné předpisy o notářské praxi. Přelomovým bodem v období protektorátu se stal atentát na říšského protektora Reinharda Heydricha 27. května 1942. Informaci o jeho úmrtí podal časopis České právo, jehož vydávání bylo v prosinci téhož roku zastaveno, a to aniž by přineslo hodnotící ráz atentátu či jeho schvalování. Reakce s sebou přinesla zostření poměrů v notářství. Došlo k vydání vládního nařízení č. 52/1942 Sb. z. a n., o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým notářům, kandidátům notářství, obhájcům ve věcech trestních, zástupcům ve věcech patentových a kandidátům patentního zastupitelství. První paragraf tohoto zákona uvádí: „Proti notářům (kandidátům notářství), obhájcům ve věcech trestních a patentním zástupcům (kandidátům patentního zastupitelství), kteří osvědčili skutkem své nepřátelské smýšlení vůči Říši nebo podle dosavadní politické činnosti nebo způsobu výkonu svého povolání nedávají záruky, že kdykoliv a bez výhrad

všecko nasadí pro nové politické uspořádání, mohou být bez disciplinárního řízení a bez splnění jinak stanovených zákonných předpokladů učiněna správní cestou tato kárná opatření: a) trvalé nebo dočasné zbavení notáře úřadu nebo vyloučení kandidáta notářství z přípravné praxe notářské,“ O kárném řízení rozhodovalo ministerstvo spravedlnosti, které bylo oprávněno rovněž jmenovat zpět do funkce notáře, který byl dočasně zbaven svého úřadu. Notáři a jejich kandidáti, kteří byli ze svého úřadu vyloučeni, neměli právo obstarávat cizí právní záležitosti. S výjimkou záležitosti manželky a dětí. Sankcí za porušení nařízení mohla být pokuta či trest odnětí svobody.

Z většiny výše zmíněných nařízení je vidět, že neodpovídají potřebám právního státu a i proto na ně později nemohlo být navázáno a notářství se tudíž v této době neposunulo nijak více kupředu. Navíc notářství utrpělo citelné ztráty. Notáři a kandidáti notářství se stávali obětmi zločineckého režimu, několik jich bylo popraveno, končili v koncentračních táborech, věznicích a do ústraní také odešla reprezentace generace prvních absolventů české právnické fakulty.

4.3 Notářství během poválečného období

Doba po ukončení druhé světové války je charakterizována nadšením společnosti a její vděčností Sovětskému svazu. Silné postavení získala Komunistická strana Československá, která za podpory Moskvy provádí první kroky k převzetí absolutní moci. Dochází také k vyhledávání a trestání válečných zločinců a kolaborantů a k odsunutím Němců z pohraničních oblastí.

Notářství se vrací do původní podoby z epochy První republiky. Vzhledem ke svému postojí vůči útlaku a skutečnosti, že notáři nekolaborovali, udrželi si i nadále vysokou prestiž a úctu veřejnosti, navíc se postupně podaří jejich stav doplnit. Ihned po konci války se konala schůze pražské notářské komory. Hlavní funkcionáři, zvoleni za Protektorátu, rezignovali a ustavený Národní (Zatímní) výbor svolal kolegium k vyhlášení voleb do orgánů komory. Československá vláda se zabývala podobou státu a s ní související nutností úpravy právních předpisů. Po zadu nezůstali ani notáři, kteří předložili ministerstvu spravedlnosti návrhy o budoucí podobě notářství. Vzhledem k odchodu notářů německé národnosti ze znovu nabytého území se na zasedání Valné hromady řešil způsob obsazení těchto míst. Další body programu směřovaly zejména ke zkoumání

spolehlivosti a situaci pracovníků u notáře, kteří nemohli po uzavření škol dostudovat. V poválečném období vznikají a přebírají důležitou roli akční výbory notářů fungující vedle notářských komor a spolků. Jejich výhodou oproti komorám má být jejich pružnost co se týká úředně-administrativní funkce. Mají se stát zárukou toho, že notářství udrží krok s požadavky společnosti a právním vývojem.

Novelizace notářského řádu, která vyšla návrhům komor vstříc, proběhla 16. května jako zákon č. 138/1946 Sb., o úpravě některých otázek týkajících se notářství. Zákon byl přijat na základě usnesení Prozatímního Národního shromáždění republiky Československé. K proměně notářské samosprávy došlo zřízením dvou komor pro české země. V obvodu zemského soudu v Praze působí pražská komora, totéž platí i pro Brno. Dochází k souladu předpisů mnichovskou dohodou dočasně odloučeného území s předpisy platnými ve zbytku státu. Zároveň je zrušena řada nesvobodu podporujících říšskoněmeckých ustanovení upravujících chod notářství. Zákon pojednával i o osobě notáře a kandidáta notáře. Těmi se mohli stát pouze českoslovenští státní občané. § 5 daného zákona uvádí činnosti, které může notář svěřit kandidátovi. Jedná se o přípravu prací, sepisování úmrtních zápisů, inventování a zapečetění pozůstalosti, provedení dražby movitostí a zastupování stran před soudy a úřady. Po vykonání praktické zkoušky nebo absolvování dvouleté praxe může být navíc zmocněn na žádost notáře k jeho zastupování při osvědčeních dle § 76 notářského řádu, dobrovolných odhadech, dražbách nemovitostí a soudním komisariátu. I za splnění podmínek je notářská komora oprávněna odmítnout zápis do seznamu kandidátů, má-li důvodnou obavu, že by byl ohrožen veřejný zájem. Proti tomuto lze podat stížnost k ministerstvu spravedlnosti. Ministerstvo spravedlnosti také rozhodovalo o částečném či úplném prominutí praxe. § 4 zákona č. 138/1946 Sb. poměrně podrobně pojednává o vyplácení důchodu bývalým notářům. „(1) Notář, který byl na notářské místo jmenován se závazkem platiti ve prospěch svého předchůdce důchod, je povinen uhraditi notářské komoře dávku, připadající na jednotlivý kalendářní měsíc, nejdéle posledního dne měsíce předchozího. (2) Důchodce má nárok na výplatu důchodových dávek vůči notářské komoře; nároku na jednotlivou měsíční dávku nabývá, dožije-li se prvního dne měsíce, na který dávka připadá. Notářská komora je povinna platiti dávku jen, pokud obdržela úhradu od notáře. (3) Závazek platiti důchod trvá až do úmrtí důchodce. Dokud

závazek trvá, přechází na notáře jmenovaného nebo přeloženého na místo povinného notáře, jakož i na náměstka tohoto notářského místa dnem, kdy nastoupil svůj úřad. Okolnost ta budiž výslovně uvedena v soutěži o notářské místo. (4) Vyjde-li ještě za úřadování notáře platícího důchod najevo jmění důchodcovo, které tu již bylo v době, kdy bylo rozhodováno o obsazení místa se závazkem platit důchod, a to tak velké, že kdyby bylo bývalo dříve zjištěno, nebylo by došlo k obsazení místa se závazkem platit důchod, může ministerstvo spravedlnosti na návrh notářské komory závazek k placení důchodu zrušit. Důchodce je pak povinen vrátit přijaté důchodové dávky.“

Původní notářská agenda neprošla přílišnými změnami, avšak notářům připadly některé činnosti, které jinak nevykonávali. Jedná se o účast ve vyšetřovacích komisích lidových soudů, obhajobách před nimi a účast u správních komisí při stíhání trestných činů dle t.ř. malého retribučního dekretu. Notáři se rovněž podílejí na řízení při majetkoprávních poměrech německých nemovitostí dle konfiskačních dekretů. Také jsou často aktivní v politice. O neobvyklé agendě pojednává notář Bohumil Ježek v Českém právu.

4.4 Notářství za socialismu

*„K zásadním změnám v organizaci, ale i charakteru notářství došlo po únorovém převratu v roce 1948. V souvislosti s tzv. zlidověním soudnictví a s jeho unifikací a zjednodušením, mj. i zrušením všech zvláštních soudů, došlo rovněž k nové úpravě notářství, které „se mělo politicky a ekonomicky přizpůsobit novým společenským poměrům“. Poté co byly odmítnuty nihilistické tendence ke zrušení notářství a k rozdělení jeho agendy mezi soudy a advokacii, přikročilo se k nové právní úpravě“.*²⁰ Komunistický režim nabyt názoru, že notářství nezapadá k myšlenkám socialismu a není tedy potřebné. Paradoxně se ukázal nejsilnějším argumentem pro zachování notářství jeho zánik v jiném socialistickém státu, Jugoslávii. V té době totiž panovaly spory mezi Josifem Vissarionovičem Stalinem a Josipem Brozem Titem a čeští politici následující názory Sovětského svazu tak nemohli následovat příklad „špatné“ Jugoslávie. Memorandum vypracované českými notáři na podporu jejich stavu bylo nakonec úspěšné. Předseda vlády Antonín Zápotocký rozhodl o stažení zrušovacího

²⁰ SCHELLE, Karel a Ilona SCHELLEOVÁ. Z dějin notářství: Kapitola z dějin notářství. *Ad Notam: Notářský časopis*. Praha: C. H. Beck, 2003, 9(5). ISSN 1211-0558., str. 113.

zákona. Další kroky budou od této chvíle směřovat k postupnému zestátnění notariátu dle vzoru Svazu sovětských socialistických republik. Stát se stane vykonavatelem i kontrolorem činností notářů, notářství již nemůžeme považovat za svobodné povolání.

4.4.1 Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství

Nová úprava notářství byla vydána 14. července 1949 a s ní souviselo zrušení rakouského notářského řádu z roku 1871. Vzhledem k tomu, že zákon č. 201/1949 Sb. nebyl příliš obsáhlý (obsahoval pouze 50 paragrafů), bylo společně s ním vydáno nařízení ministerstva spravedlnosti č. 202/1949 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení zákona. Sjednotila se právní úprava se Slovenskem.

Ve samosprávné organizaci došlo ke změnám. Notářské komory byly zrušeny. Namísto nich měly být vytvořeny krajské sbory dohromady tvořící ústřední notářský sbor. Nicméně tyto sbory nebyly nakonec ustanoveny, a tak jejich funkci zastaly správní komise ustanovené ministerstvem spravedlnosti, které také vykonávalo nad notářstvím dohled, a ministr spravedlnosti rovněž rozhodl o ponechání notářů ve svých úřadech. Notáři již nejsou ekonomicky nezávislí, dle ustanovení zákona nevykonávají práci na vlastní účet, ale jsou povinni odvádět přijaté platby za svou činnost krajskému sboru, který poté notářům periodicky přerozděluje odměny dle jejich vykonané práce. Podobně se naložilo i s majetkem sloužícím notáři při práci, veškeré kancelářské pomůcky byly sdruženy do jmění virtuálních krajských sborů.

Mezi požadavky na osobu notáře patřilo československé občanství, spolehlivost a oddanost lidově demokratickému zřízení, musí být zachovalý a prokázat svou odbornou způsobilost (s prospěchem dokončené právnické studium, složení odborné justiční zkoušky, pět let praxe u notáře, kdy lze započítat dva roky praxe u soudu či v advokacii). Požadavky odborné způsobilosti mohou být prominuty ministrem spravedlnosti, který notáře poté jmenoval a současně jim určil sídla, princip numerus clausus zákon neukládal. Ještě před nástupem do úřadu byl notář povinen složit slib u předsedy krajského soudu, a zažádat si o schválení úřední pečeti u krajského sboru. K zastupování notáři mohli být zmocněni koncipienti konající u něho praxi.

V následujícím paragrafu jsou vysáány důvody zániku úřadu notáře. Jedná se o pozbytí některé vlastnosti nutné ke jmenování, chorobu, kvůli které není notář schopen řádně vykonávat svůj úřad, pokud nevykonává činnost po delší dobu bez udání patřičného důvodu, vzdal se svého povolání za souhlasu ministra spravedlnosti, pravomocným nálezem kárného soudu o zbavení úřadu. Činnost notáře byla neslučitelná s výkonem jiného placeného povolání s výjimkou vědecké práce.

Činností notářů bylo sepisování veřejných listin o právních jednáních, prohlášeních a skutečnostech právně významných. Při zřizování veřejných listin nesmí být notář činný, jde-li o věc, na níž má osobní zájem, nebo ze které má mít prospěch on či osoby jemu blízké. Osvědčovací činnost rozeznává osvědčení ve formě notářského zápisu a jednodušší vydávání potvrzení. Notář je oprávněn vydávat potvrzení, že opisy nebo kopie souhlasí s listinou, nebo že několik prvopisů spolu souhlasí. Dále protestuje směnky a jiné rubopisem převoditelné cenné papíry podle zvláštních předpisů a přijímá věci do úschovy. Je oprávněn přijímat veškeré listiny, hotové peníze, cenné papíry a jiné cenné hodnoty (o nich vede knihu úschov) do úschovy, jestliže mu byly odevzdány, aby je vydal určitému příjemci nebo aby je složil k soudu nebo k úřadu nebo jestliže mají být podle vůle účastníků jistotou pro určitý účel. Přítomnost dvou svědků u úkonů notáře je nezbytná, pokud sepisuje notářský zápis o dědické smlouvě, je-li účastník slepý, hluchý nebo němý, neumí nebo nemůže účastník číst nebo psát, nezná-li účastník jazyka, ve kterém se notářský zápis sepisuje nebo, pokud to notář považuje za důležité a účastníci s tím souhlasí. Sepisování notářských zápisů se svolením k vykonatelnosti bylo touto úpravou zrušeno.

Soudy mohou notáři uložit povinnost k provedení určitého řízení či úkonů v pozůstalostních, poručenských a opatrovnických věcech a také, aby uskutečňoval odhady a dražby či realizoval rozdělení majetku a majetkové vypořádání.

4.4.2 Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství

Počátek padesátých let dvacátého století přinesl další změny ve vývoji notariátu. S nově přijatým občanským zákoníkem (zákon č. 141/1950 Sb.) a občanským soudním řádem (zákon č. 142/1950 Sb.) nastala potřeba upravit

i postavení notářů. 20. prosince 1951 byl vydán nový notářský řád. Ustanovení o notářích se nacházela i v dalších významných dokumentech - nařízení ministerstva spravedlnosti č. 117/1951 Sb. a nařízení ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích. Zákon o státním notářství zrušil předchozí zákon o notářství se všemi jeho navazujícími předpisy. Členil se jen do 34 paragrafů, jeho důležitost se projevila především v pozdější organizaci notářství. Těmito úpravami je dokonán proces zestátnění notářství. Notáři jsou od teď státními zaměstnanci a nesou označení státní notář, jejich sídla se nachází v budovách okresních soudů. Vrchní dohled náleží i nadále ministerstvu spravedlnosti. Notářům vystupujícím jako orgány státu náleží činnosti spojené s rozhodováním, v důsledku čehož je klasická činnost notářů, sepisování notářských listin, odsunuta na okraj zájmu. Končí tak existence notářství jako svobodného povolání.

Požadavky na osobu notáře upravují dva zákony. Notářský řád udává jako povinnost právnické vzdělání, vykonání praxe a složení odborné zkoušky, a také splnění náležitostí předepsaných pro státní zaměstnance uvedené v zákoně č. 66/1950 Sb., o pracovních a platových poměrech státních zaměstnanců. Státním zaměstnancem může být jen občan Československé republiky, jenž prokáže, že je státně spolehlivý a bezúhonný, ke svému povolání je způsobilý tělesně i duševně, prokáže přiměřenou dobu práce ve výrobě a dokáže politickou i odbornou způsobilost. Splňuje-li osoba ucházející se o post notáře takovéto podmínky, jmenuje ji do funkce ministr spravedlnosti, který opět může rozhodnout o prominutí patričního vzdělání, praxe a zkoušky. Složení slibu a další náležitosti jsou obdobné s předchozí úpravou. O notářských koncipientech mluvíme nadále jako o notářských čekatelích. Ti musí, stejně jako notáři, dosáhnout řádného právnického vzdělání a způsobilosti nutné pro výkon státního zaměstnance.

Po vzoru předešlých zákonů se rozlišuje trojí dělení notářské činnosti. Vlastní obor působnosti obsahoval zejména sepisování notářských listin. Zejména se jednalo o osvědčení skutečností, které by mohly být podkladem pro uplatnění práv nebo se kterými lze způsobit právní následky. O takovém jednání musel být sepsán notářský zápis. Notářský zápis, ze kterého se vydává stejnopis, slouží účastníkům jako osvědčení o dané skutečnosti. Notář dále potvrzoval na žádost účastníků skutečnost, že opis nebo fotokopie listiny jemu předložené souhlasí s předloženou listinou nebo že spolu souhlasí několik prvopisů.

Samostatnou činností notáře byla protestace směnek a jiných rubopisem převoditelných cenných papírů. Tato agenda zůstala notářům dodnes a k výkonu činnosti v této oblasti se používá jeden z nejdéle beze změn platných zákonů – zákon č. 191/1950, směnečný a šekový.

Stále více se omezuje přítomnost svědků (ve spojitosti se zavedením osobního průkazu), která je však nadále povinná, jestliže jsou účastníci sepisování notářského zápisu slepí, nejsou schopní číst či psát nebo v případě, že považuje notář přítomnost svědků za nezbytnou. K činnostem na žádost účastníků patří úschova listin, peněz, cenných papírů a jiných cenných hodnot, sepisování a podání jiných než veřejných listin, realizování dobrovolného uspořádání majetkových poměrů, právní rady. Třetí okruh činností se vztahoval na pověření notáře okresním soudem k provedení těch úkonů, které nenáleží k rozhodování senátu, a také, aby v těchto věcech konal řízení a činil rozhodnutí, jen konečné rozhodnutí náleží soudu. Notář jako soudní komisař je činný např. při projednávání dědictví, soudním umožnění listin či sepisování dohod dle zákona o rodinném právu vyžadujících soudní zápis. Dědické řízení se podobá současné úpravě, kterou popíší níže.

Zákon o státním notářství je změněn zákonem č. 52/1954 Sb., kterým se rozšířila působnost státního notářství a zákonem č. 64/1959 Sb., o změně pravomoci soudů a o změně a doplnění některých ustanovení z oboru soudnictví a státních notářství. Zákon z 27. října 1954 byl důkazem rostoucího významu notářství, dědická agenda náležela výhradně do kompetence státního notářství. Činnost státních notářů se rozlišuje na rozhodovací a ostatní. Významnými úpravami jsou také zákon č. 26/1957 Sb., o notářských poplatcích a na něj navazující nařízení ministerstva financí č. 30/1957 Sb., kterým se provádí zákon o notářských poplatcích. Dle těchto právních úprav spadají poplatky (jedná se však spíše o daně) dědické, darovací, převodní, úkonové do kompetence notářů a nazývají se notářské poplatky.

4.4.3 Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím

Úplná socializace notářství byla spojena s kodifikačním úsilím počátku šedesátých let. Zákonem č. 100/1960 Sb. je zavedena Ústava Československé

socialistické republiky. Přijat je i občanský soudní řád (zákon č. 99/1963 Sb.) a občanský zákoník (zákon č. 40/1964 Sb.). S těmito kodexy se dočkalo úpravy také notářství schválením notářského řádu ze 4. prosince 1963 s navazujícím zákonem o notářských poplatcích (zákon č. 24/1964 Sb.).

Notářským řádem je transformováno notářství do podoby orgánu soudní soustavy a dostává se mu k výkonu rozhodnutí (soudní i správní) ve více agendách. Proti rozhodnutí státního notářství lze podat k tomuto orgánu odvolání. Státní notářství rozhoduje o řízení o dědictví, o umořování listin, o registraci právních úkonů, o úschovnách a o notářských poplatcích. Právní úprava těchto řízení je nově z velké části přesunuta do notářského řádu. V této době již nelze hovořit o soudním komisariátu v pravém slova smyslu, tento stav potrvá až do roku 1993. K dalším činnostem notáře patří sepisování notářských zápisů o právních úkonech a jiných písemností, osvědčování právně významných skutečností, přijímání listin a peněz do úschovy, v úschově má pozemkové a železniční knihy a spolupůsobí při evidenci nemovitostí dle zákona č. 24/1964, o evidenci nemovitostí.

Soustava státního notářství byla založena na hierarchii, podobně jako u soudů. V čele státního notářství stojí vedoucí státní notář, který vykonává bezprostřední dohled nad státními notáři a dalšími pracovníky notáře, jedná se o notářské čekatele a ostatní pracovníky státního notářství. Jako vedoucí organizuje a řídí práci státního notářství a odpovídá za řádné plnění jeho úkolů. Činnost státních notářství byla podřízena kraji, kde byl v čele předseda krajského soudu, jehož úkolem bylo řídit, sjednocovat a kontrolovat činnost podřízených notářství. V čele hierarchie stál a vrchní dohled nad činností státních notářství vykonával ministr spravedlnosti, který také stanovil počet notářů u jednotlivých úřadů. Sídla a obvody státních notářství se shodují se sídly a obvody okresních soudů.

Státním notářem může být jmenován jen občan České a Slovenské Federativní Republiky, který je trestně bezúhonný, dosáhl náležitého vzdělání a podstoupil alespoň dvouletou praxi v některém právním oboru, z toho však nejméně rok u státního notáře. Vysokoškolské vzdělání či praxi mohl dočasně prominout ministr spravedlnosti, a zároveň stanovil, do kdy je třeba studium dokončit. To platilo až do novelizace v roce 1982, dle které již nešel požadavek právnického

vzdělání prominout. Zákon č. 134/1982 Sb. znamenal ještě např. znovuzavedení principu numerus clausus.

Mezi lety 1989 (po sametové revoluci) a 1992 museli notáři reagovat na probíhající události a potřeby společnosti. Nové pořádky se promítly do jejich činnosti. Jejich agenda se týkala např. následků vypořádávání při změně režimu. Přibyly zejména práce při osvědčování a sepisování notářských zápisů o společenských smlouvách a listinách zakládající společnosti.

4.5 Odstátnění notářství a současná úprava činností notáře s přihlédnutím k úpravám předešlým

Rok 1993 znamenal zásadní zlom v českém notářství. Je zrušeno státní notářství a stává se opět svobodným povoláním, při kterém vykonávají notáři svou činnost na vlastní účet. O osobě notáře a samosprávě jsem se již zmiňoval v jedné z předešlých částí své práce. Je třeba zmínit, že tímto rokem vznikla Notářská komora České republiky, jakožto ústřední subjekt samosprávy zaštiťující všechny komory. Kontrolu činností notářů a jejich provinění provádí zvláštní notářská organizace- kárná komise, jež tak přispívá k jejich dobrému jménu.

Přes řadu novelizací týkajících se notářství se dostáváme k současné právní úpravě notářovy agendy.

Nejprve bych se přiblížil ke stěžejní oblasti náplni činnosti notáře - listinné agendě. Co však lze za listinu považovat? Dokumentem rozumí jakákoliv listina, v níž je zaznamenáno pomocí písmen, znaků, obrázků, úřední, právní, laickou formou něco, co může být nepochybně použito jako důkaz, přičemž důkazem se rozumí všechny prostředky, jimiž lze zjistit stav věci - tedy i dokument, v němž jsou zaznamenána určitá data. V tomto smyslu tedy můžeme dokumentem rozumět nebo tento pojem aplikovat na listiny, tištěná slova, litografovaná, fotografovaná, kopírovaná, ale i mapy, plány, pečeti, desky a dokonce i například kameny, na nichž je cokoli zaznamenáno ať už psaním nebo rytím či tesáním. Nejčastěji si však při praxi notáře pod pojmem dokument představíme smlouvy, dohody, plné moci, dopisy, účetní doklady a jiné písemnosti, které slouží k prokázání nějaké skutečnosti. Dokument je jedním z nejprokazatelnějších důkazů, je ztělesněním informace nebo myšlenky - typicky se jedná o rozhodnutí,

smlouvy, závěti. Dokumenty lze dělit podle různých hledisek. Například podle toho v jakém oboru práva vznikají. V obchodním právu se může jednat o smlouvy, cenné papíry, účetní doklady, certifikáty, v občanském právu o smlouvy, závěti, v pracovním právu výpověď, dohody, výplatní listiny, atd. V oblasti mezinárodního práva můžeme dokumenty rozlišovat podle toho, zda se při jejich vzniku používá práva domovského nebo cizího státu. Dále můžeme dokumenty rozlišovat z hlediska, zda jsou s listinou spojeny nějaké právní důsledky či nikoliv. Podle subjektu, který dokument vytvořil, rozlišujeme soukromoprávní a veřejnoprávní. Veřejný dokument je státní nebo jiný dokument veřejně důležitý, či ve veřejném zájmu vydaný, nebo též vydaný zákonodárným sborem. Dále také dokument nebo záznam, který dokládá správu věcí veřejných, nebo je s ní spojen, uchovaný nebo vydaný státním orgánem. Soudním dokumentem může být rozsudek, usnesení, platební příkaz, protokol, záznam ve spise. Podle způsobu vzniku se dělí dokumenty na psané (smlouvy), grafické, které dále můžeme dělit na tištěné, foceně, kopírované (mapy, katastrální mapy, geometrické plány). V našem právním systému však bývá pod pojmem dokument chápána nějaká listina, se kterou jsou spojeny nějaké právní účinky, nebo která něco dokládá. Pro tuto práci jsou důležité zejména ty dokumenty, které vznikají v soukromoprávní oblasti jako vtělený projev vůle směřující zejména ke vzniku, změně nebo zániku těch práv a povinností, se kterými právní předpisy takový projev vůle spojují, především půjde o popsání vzniku, prokazatelnosti a evidence jednotlivých typů dokumentů.

Notářskou listinou se rozumí notářské zápisy a jejich stejnopisy, výpisy z notářských zápisů a listiny o ověření. Tyto všechny jsou veřejnými listinami, jestliže splňují náležitosti stanovené pro ně notářským řádem. Veřejnými listinami jsou listiny vydané soudy nebo jinými státními orgány v mezích jejich pravomoci a listiny, které jsou zvláštními předpisy prohlášeny za veřejné. Tímto zvláštním předpisem je právě také notářský řád, který prohlašuje za veřejné takové listiny, vyhotovené notářem při výkonu jeho činnosti. Dalším zvláštním předpisem, který stanovuje další typ veřejné listiny, které může pořídit kromě jiných státních orgánů (soud, obecní úřad) také notář, je zákon směnečný a šekový a listinou je např. protestní listina sepsaná notářem při protestaci směnky. Pokud by listina sepsaná notářem nesplňovala některý ze znaků daných zákonem, nejednalo by se o veřejnou listinu. Proto při vyhotovování notářských listin je třeba dbát na právní

obsah úkonu i formální náležitosti stanovené pro notářskou listinu. Pokud zákon předpokládá platnost některého právního úkonu jen za předpokladu, že byl pořízen ve formě notářského zápisu, může dojít k nenapravitelné škodě při výskytu formální chyby v notářské listině (chybný či neúplný text) a také například nepřijatelný způsob okolností jejího vzniku (nutnost účasti svědků, tlumočnicka) a tím může být zpochybněn celý, jinak perfektní právní úkon. Dalším znakem notářské listiny je, že tato listina je notářem skutečně vyhotovena od samého počátku až do posledního písmene, a nikoliv třeba jen podepsána pod textem, který vytvořila třetí osoba. Pokud zákon vyžaduje pro některý právní úkon formu notářské listiny, nesplnění některé z předepsaných náležitostí má vždy za následek neplatnost právního úkonu. Pokud však přílušný právní úkon nemusí mít formu notářské listiny, lze jej i přes formální chyby (nikoliv právní) považovat za platný dokument, splňuje-li další náležitosti předepsané daným zákonem. Lidé však potom v ruce drží “pouze“ soukromoprávní listinu a důvod, proč se na notáře obrátili, aby projev jejich vůle měl charakter veřejnoprávní listiny, potom zaniká. Takovou listinou může být třeba kupní smlouva na nemovitost. Úplně neplatným úkonem by naopak byly smlouvy dle § 143a obč. zák., o rozšíření nebo zúžení stanoveného rozsahu společného jmění manželů. Kdyby notářský zápis měl sloužit též jako exekuční titul, což zákon za určitých okolností připouští, potom, jestliže by se jednalo byt' o formálně chybně sepsanou notářskou listinu, ztrácelo by platnost i ujednání o vykonatelnosti notářského zápisu, poněvadž v té chvíli by se už o žádný notářský zápis nejednalo.

Dále bych se již věnoval jednotlivým notářským listinám, způsobu jejich sepisování a jejich evidenci. O právních jednáních sepisují notáři notářské zápisy. V notářském zápisu může pokračovat notář, který notářský zápis sepsal, nebo jiný notář se sídlem na území České republiky. Pokračování v notářském zápisu je neoddělitelnou součástí notářského zápisu. Sepisování veřejných listin představuje stěžejní náplň práce notáře, která spolu s osvědčováním právně významných skutečností a prohlášení charakterizuje notářství. V notářském zápisu, který je sám o sobě právním jednáním, jsou totiž obsaženy některé náležitosti, které mají povahu osvědčení, a která tedy notářský zápis podstatným způsobem odlišují od jiných písemných právních úkonů. Pokud budeme chtít charakterizovat notářský zápis jako listinu, lze říci, že se jedná o vlastní projev vůle účastníků, který tvoří obsah právního úkonu a prohlášení účastníků o vlastní způsobilosti k

právním úkonům a projev notáře, kterým osvědčuje určité skutečnosti, které jsou předpokladem pro vznik a tuto formu právního úkonu. Při vytváření notářského zápisu spočívá základní význam funkce notáře v tom, že jako právně vzdělaná osoba uplatňuje svou znalost práva a formuluje přesně obsah vůle jednotlivých účastníků, které vtěluje do písemné podoby a především v tom, že jako nestranná osoba působí jako rádce všem stranám právního úkonu a dává jim poučení tak, aby právní úkon byl pro všechny strany vyvážený a právně spravedlivý. Zde je vidět, že notář nestojí na straně žádného z účastníků, ale stojí mezi stranami, a proto je také jeho povinností radit všem účastníkům právního vztahu a řešit objektivně právní vztahy, se kterými účastníci za notářem přicházejí, tak aby smlouva, kterou vytváří, byla nejenom v souladu s právními předpisy, ale aby byla také stejně výhodná pro všechny zúčastněné strany a ne jen pro některé účastníky. Princip nestrannosti je nástrojem, jehož působení vede k tomu, že právní úkony, které mají formu notářského zápisu, jsou vnitřně spravedlivé, a tím je také omezena či podstatně snížena možnost vzniku budoucích sporů z právních vztahů vzniklých na jejich základě. Právní úkony mající formu notářského zápisu jsou těžce zpochybnitelné nejenom po stránce formální, ale také po stránce hmotněprávní. Je to nejenom z důvodu, že je zde předpoklad jejich srozumitelnosti, což je dáno kvalifikací notáře k této činnosti, ale také z důvodu jejich vážnosti a svobody při jejich vzniku, možnosti omylu či nezpůsobilosti k právním úkonům. Tyto právní úkony jsou vždy v souladu s obecně závaznými právními předpisy. Z výše popsaného vyplývá, že notář nedává právním úkonům pouze formu, jak bývá veřejností a dokonce i právně vzdělanou obcí vykládáno a chápáno, ale také aktivně působí na obsah úkonu, tak aby právní úkony odpovídaly právním předpisům a skutečné vůli účastníků, kterým se vždy dostane úplného poučení o různých možnostech úpravy jejich vztahů a důsledcích, které bude jejich úkon mít. Právě toto působení nejvíce napomáhá předcházení sporům a činnost notáře je tedy významnou procesní prevencí jistoty právních vztahů. Činnost notáře je tedy nejenom v zájmu stran právního úkonu, ale především je také pilířem zákonnosti a jistoty v celospolečenském měřítku. Každý spor totiž zpomaluje rozvoj společnosti a brzdí ekonomické aktivity, nemluvě a finanční nákladnosti sporů nejenom pro strany sporu, ale také pro státní aparát, který má za úkol spory řešit. Náklady na fungování soudnictví jsou totiž vždy a všude poměrně značné. Je tedy daleko výhodnější sporům předcházet. Pokud nakonec

přece jen ke sporu dojde, má státní orgán jednodušší pozici při řešení takového sporu. Úloha notáře jako prevence právní jistoty má tedy obrovskou úlohu.

Jde-li o vyhotovování notářského zápisu, stává se, že právní jednání v době sepisování notářského zápisu nejsou zcela ukončena nebo uzavřena, a to i třeba z důvodu, že chybí některý z účastníků právního vztahu. Pro tento případ lze o návrzích, či již učiněných úkonech sepsat notářský zápis. V tomto notářském zápisu lze potom pokračovat v jinou dobu, případně na jiném místě, může jej sepsat jiný notář a o přijatém návrhu lze sepsat tzv. pokračování v notářském zápisu. Pokračováním v notářském zápisu se jedná o tu samou věc, ve které je kontinuálně pokračováno. To je důležité z toho hlediska, že u určitých právních úkonů je nutné, aby podpisy účastníků byly na téže listině, a to je u pokračování v notářském zápisu splněno, poněvadž se jedná o jednu listinu, jejíž listy jsou neoddělitelně spojeny s již vyhotoveným notářským zápisem. Pokračování v notářském zápisu lze sepsat pouze tehdy, jedná-li se o neukončené jednání. Pokud strany přijdou s novými návrhy, je již nutné sepsat nový notářský zápis o jejich novém právním úkonu. Také není možné sepsat pokračování v notářském zápisu, není-li návrh zcela přijat a je podán protinávrh, zde se opět jedná o nový právní úkon s novým obsahem. Je tedy zřejmé, že sepsat pokračování v notářském zápisu lze pouze tehdy, jedná-li se o dvoustranný nebo vícestranný právní úkon. Půjde-li o jednostranný právní úkon, lze později vždy sepsat pouze nový notářský zápis o právním úkonu konkrétního účastníka. V notářském kancelářském řádu je dokonce stanoveno, že pokračovat v notářském zápisu lze pouze u dvoustranných a vícestranných právních úkonů.

Jaké má mít notářský zápis náležitosti, aby byl podle českého právního řádu platný? Musí obsahovat místo, den, měsíc a rok právního jednání, jméno a příjmení notáře a jeho sídlo, jméno, příjmení, bydliště a datum narození účastníků a jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků a je-li účastníkem nebo zástupcem právnická osoba, její název, sídlo a identifikační číslo, prohlášení účastníků, že jsou způsobilí samostatně právně jednat v rozsahu právního jednání, o kterém je notářský zápis, údaj o tom, že byla notáři prokázána totožnost účastníků, svědků, důvěrníků, tlumočnicků a zástupců účastníků anebo údaj o tom, že je notář zná osobně, a je-li účastníkem nebo zástupcem účastníka právnická osoba, údaj o tom, že byla notáři prokázána její existence a totožnost toho, kdo ji zastupuje, obsah právního jednání, údaj o tom, že byl notářský zápis po přečtení

účastníky schválen, podpisy účastníků nebo jejich zástupců, svědků, důvěrníků a tlumočnicků, otisk úředního razítka notáře a jeho podpis a další náležitosti, které stanoví zákon.

Po vyhotovení notářského zápisu musí být neprodleně uložen v kanceláři notáře v kovové skříni odděleně od spisů pod uzávěrou. Z notářských zápisů se účastníkům vydávají stejnopisy (pro účastníky se jedná o originál listiny) nebo prosté opisy (kopie). Někomu jinému než účastníkům může být stejnopis notářského zápisu vydán, jestliže s tím souhlasí všichni účastníci. Stejnopisy notářských zápisů o osvědčení se vydávají všem osobám, které prokáží právní zájem na jejich vydání. Stejnopis notářského zápisu vždy musí doslovně souhlasit s notářským zápisem a obsahuje též opisy plných mocí a ostatních příloh, které jsou součástí notářského zápisu. Zde se ukazuje další výhoda listiny, která je vyhotovená ve formě notářského zápisu- originál této listiny je vždy uložen v originálním znění u notáře a je tak prakticky nemožné činit později v této listině jakékoliv neoprávněné změny či úpravy a je tedy vždy možné tento zápis použít při pochybnostech o textu jako nenahraditelný důkazní materiál. U soukromoprávních dokumentů může dojít ke ztrátě či zničení všech vyhotovení a je potom velmi obtížné dokazovat vznik, změnu či zánik jakéhokoliv z této listiny vyplývajícího práva. Notářské zápisy musí být vyhotoveny čitelně, nesmí v nich být nic přeškrtnuto nebo vymazáno nebo jinak znečitelněno. Nedopsané souvislé řádky musí být proškrtnuty, aby byla znesnadněna jakákoliv pozdější úprava. Je-li listina na více listech, musí být pevně spojena stuhou nebo šňůrou a uzel musí být překryt uzávěrou, na které musí být otisk úředního razítka notáře umístěný tak, aby byl částečně na uzávěře a částečně na listině. Notář je povinen vést evidenci všech notářských zápisů, které se zapisují chronologicky dle data nápadu do rejstříku agendy N (agenda notáře dle notářského řádu) a je jim přidělována značka podle rejstříku N a dále značka NZ (počet notářských zápisů v kalendářním roce). Jestliže dojde v zápise k chybě v psaní, počtech či jiné zřejmé nesprávnosti, do původního textu notářského zápisu již nelze zasáhnout z důvodu jeho věrohodnosti, ale oprava se provede doložkou o opravě pod uzavřený text notářské listiny. V doložce se poukáže na nesprávnost, vyznačí se správné znění a připojí se datum opravy a doložku podepíše osoby, které měli dle zákona podepsat notářský zápis. Notář opět připojí svůj podpis a otisk úředního razítka. Oprava a notářský zápis tvoří jednu listinu. Přesně je také stanoveno

nakládání a manipulace s notářskými zápisy tak, aby byla co nejvíce posílena jejich jistota.

S ohledem na shora uvedené, je naprosto zřejmé, že činnost notáře je vysoce formální činností. Pokud notářský zápis neobsahuje zákonem předepsané náležitosti, přestává být veřejnou listinou. V případech, kdy zákon předpokládá k založení nějakého vztahu jako podmínkou formu veřejné listiny, stává se celé jednání neplatným. Mluvíme zde o obligatornosti notářského zápisu. Z mého pohledu jsou tak tyto typy zápisů nejdůležitější činností notáře.

Jedna oblast práva úzce související s civilním procesem, se v činnosti notáře týká zvláštního typu notářského zápisu, notářského zápisu se svolením k jeho vykonatelnosti. V současné první úpravě jsou tyto typy zápisů upraveny v § 71a a násl. zákona č. 358/1992 Sb. (notářský řád). Tento zvláštní typ zápisu byl do činnosti notáře svěřen novelou notářského řádu účinnou od 1.1.2001. Stát si uvědomil, že pokud svěří některé pravomoci v některých oblastech právních vztahů právně vzdělaným osobám, které jsou z povahy své činnosti nestranné, může tím ušetřit značné náklady v soudním řízení. V současné době se jedná o tři typy vykonatelných zápisů.

V roce 2001 to byl pouze zápis o dohodě, kdy se jeden z účastníků zaváže splnit pohledávku nebo jiný nárok druhého účastníka vyplývající ze závazkového právního vztahu, ve kterém svolí, aby podle tohoto zápisu byl nařízen a proveden výkon rozhodnutí (exekuce), jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní. Postupným vývojem byly k tomuto typu zápisu přidány další dva typy, a to zápis o právním jednání, ve kterém se účastník zaváže splnit peněžitý dluh vyplývající ze zakládaného závazkového právního vztahu právním jednáním, o kterém je notářský zápis, může obsahovat svolení zavázaného účastníka, aby byl podle tohoto zápisu nařízen a proveden výkon rozhodnutí (vedena exekuce) a aby byl takový notářský zápis exekučním titulem, jestliže svou povinnost řádně a včas nesplní, a zápis o jednostranném právním jednání, jehož podstatou je uznání peněžitého dluhu zavázaného účastníka a svolení k vykonatelnosti. Vývoj tímto účastníkům dala možnost výhody vykonatelného zápisu přímo do právního jednání, pokud je sepisováno ve formě veřejné listiny. Tím odpadla nutnost sepisovat dva zápisy. Ve vztazích mezi účastníky při nesplnění povinnosti ze závazkového právního vztahu odpadá při soudním řízení nalézací část řízení, zda tu právo je či není, ale lze již na základě notářského zápisu - exekučního titulu žalovat

na plnění. To výrazně usnadňuje a zrychluje obchody a z nich vyplývající vztahy a tím pádem je též výrazně usnadněna činnost soudů, které tak pouze rozhodují o exekuci. Institut vykonatelného notářského zápisu není úplně nový, o jeho úpravě jsem se zmínil v historické části své práce, bylo tedy z čeho vycházet.

Sepisování tohoto zápisu je v současné době svěřeno jen notářům. Při sepisu je nutno striktně dodržovat náležitosti. Problémy činí správné označení skutečnosti, na nichž se pohledávka nebo jiný nárok zakládá, předmět a doba plnění. Aby byl zápis vykonatelný, musí být veškeré tyto náležitosti obsaženy v textu zápisu a nemohou odkazovat na jiné listiny či skutečnosti. Formálními náležitostmi se zabýval například NS ČR ve svém usnesení ze dne 14.4.199, sp.zn. 21 Cdo 2020/1998 nebo 20 Cdo 928/2003 a další. Podle údajů Notářské komory ČR jde o činnost notáře, kterou je nejčastěji účastníkům způsobena škoda. Věcí se často zabývaly soudy a při platnosti zápisů jsou přísně formalistické. Jelikož jsou zápisy využívány proto, aby usnadnily život účastníkům, nepřijde mi tato situace ideální. Domnívám se, že v této oblasti by se rozhodování soudů mělo při ochraně dlužníka přiblížit společenským požadavkům a měly by zápisy posuzovat zejména co do určitosti v tom, zda z nich lze vyčíst veškeré potřebné údaje pro výkon rozhodnutí a ne jen posuzovat formální stránku.

Další významnou složkou práce notáře, kdy přichází do styku s listinnou agendou, je agenda osvědčovací. Protože se jedná také o velmi rozsáhlou úpravu této oblasti, pokusím se pouze stručně popsat jednotlivé druhy osvědčení a upozornil bych na zvláštnosti jednotlivých druhů osvědčení. Notář osvědčuje na žádost skutečnosti a prohlášení, které by mohly být podkladem pro uplatňování nebo prokazování práv, nebo kterými by mohly být způsobeny právní následky. Při osvědčování notář nedozírá na to, zda je obsah nastalé skutečnosti nebo učiněného prohlášení v souladu s právním řádem, což bývá někdy veřejností často nesprávně interpretováno. Výjimku tvoří již zmíněný nový typ notářského zápisu o osvědčení rozhodnutí orgánu právnické osoby, kdy je naopak notář povinen poučovat účastníky o tom, zda je úkon v souladu s právními předpisy.

Nejznámějšími typy osvědčení jsou ověření shody opisu nebo kopie s listinou a ověřování pravosti podpisu. U obou typů ověření se ověření provádí u listin, které jsou již hotové a jsou předkládány účastníky. Ověření se provádí formou připojení ověřovací doložky na listinu, a pokud na předložené listině není dostatek místa, provede se ověření tak, že se k listině pevně připojí přívěšek

s příslušnou ověřovací doložkou. Ověřovací doložka, pokud splňuje podmínky, je veřejnou listinou. Tato agenda vychází z historického vývoje, kdy notář o legalizaci podpisu skutečně sepisoval notářský zápis, tedy veřejnou listinu. Nyní veřejnou listinou je pouze doložka jako taková. Aby zůstal zachován princip veřejné listiny, který předpokládá, aby každé ověření bylo kdykoli v minulosti dohledáno v nějaké evidenci, byla vytvořena evidenční pomůcka, ověřovací kniha, kam se zapisovaly údaje o osobě, jejíž podpis je ověřován, evidenční pořadové číslo podpisu a označení listiny, na níž je prováděna legalizace. Ověření shody opisu nebo kopie s listinou provede notář, může-li spolehlivě posoudit obsah listiny. Neovládá-li notář jazyk, v němž je listina pořízena, vyzve žadatele, aby předložil překlad listiny tlumočnickem. Notář vidimací neověřuje pravdivost skutečností uváděných v listině, ale pouze ověřuje doslovnou shodu originálu a kopie. Současná právní úprava týkající se notářů nestanovuje žádnou povinnost evidovat tento druh osvědčovací agendy do zvláštních rejstříků. Nelze proto již v budoucnu spolehlivě nikdy zjistit, zda konkrétní ověření daný notář skutečně provedl, či zda se jedná o falzifikát. Sice se jedná o zrychlení a zjednodušení práce, utrpět tím však může jistota. K této úpravě došlo již za státního notářství.

Ověřováním pravosti podpisu notář ověřuje, že určitá osoba v jeho přítomnosti listinu vlastnoručně podepsala nebo podpis na listině se již nacházející uznala za vlastní. Totožnost notář opět zjišťuje z platného úředního dokladu nebo může být potvrzena dvěma svědky totožnosti. Všechny podpisy, které notář po dobu své činnosti ověřil, jsou evidovány ve zvláštním rejstříku- ověřovací knize. Jejich skartace podléhají běžným skartačním lhůtám. Každý podpis je potom kdykoli v budoucnu lehce identifikovatelný podle běžného čísla ověřovací knihy a data ověření a lze si jednoduše ověřit dotazem u příslušného notáře, zda konkrétní osoba listinu skutečně podepsala. Notář provedením legalizace neodpovídá za obsah listiny. Neovládá-li notář jazyk, v němž je listina pořízena, je opět nutné, aby žadatel předložil překlad listiny tlumočnickem. Všechny právní předpisy, které předpokládají úřední ověření podpisu, nerozlišují mezi dvěma existujícími způsoby ověření. Přitom případ, kdy osoba listinu před notářem podepsala, je mnohem průkaznější. Na druhou stranu se může stát, že listina musí být podepsána v okamžiku, kdy není možné podpis ověřit, potom nezbyvá jiná možnost, než provést ověření podpisu uznáním za vlastní. Nelze ověřit podpis na prázdném listu papíru. Také je nutné, aby listina, na které je podpis ověřován,

byla úplná a neumožňovala pozdější doplňování údajů. Jedinou výjimkou v našem právním řádu, kdy měl zákonodárce v úmyslu stanovit formu ověření, je zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách. Nedokonalou právní úpravou ale došlo k tomu, že ustanovení, které stanovovalo způsob ověření, nebylo použitelné. Jednalo se o § 39, odst. 8 zákona, ve kterém se říkalo: “Podpisy navrhovatele a dražebníka na smlouvě o provedení dražby musí být úředně ověřeny. Uznání podpisu notářem či ověřujícím orgánem není přípustné.“ Současné znění zákona je již správné a reflektuje právní úpravu v notářském řádu. “Podpisy navrhovatele a dražebníka na smlouvě o provedení dražby musí být úředně ověřeny tak, že tato smlouva musí být navrhovatelem a dražebníkem podepsána před orgánem pověřeným legalizací.“ Opět tedy nelze uznat podpis za vlastní.

Ověřování je pravděpodobně nejčetnější činností notáře. Tuto činnost může vykonávat jednak notář osobně nebo jménem notáře jeho pověření pracovníci, kteří splňují pro tuto činnost kvalifikační předpoklady. Jedinou výjimkou, kdy musí notář provádět tyto úkony skutečně osobně, jsou případy, kdy listina, na níž se legalizace provádí, nebo již je prováděna vidimace, má být použita v cizině. Doteď jsem co do způsobu ověření hovořil o právní úpravě účinné do 31.8.2021. Čerstvou novinkou při legalizaci podpisů je s účinností od 1.9.2021, že jednotlivá běžná čísla jednotlivých ověření nejsou již chronologickou číselnou řadou v daném svazku ověřovací knihy, ale byla zavedena Evidence ověřených podpisů, kdy jsou pořadová čísla předělována centrálně pro všechny notáře systémem Notářské komory ČR. Pro účastníci a třetí osoby je příhodné, že si mohou kdykoli bez součinnosti legalizujícího subjektu ověřit, že podpis dané osoby byl skutečně ověřen, kdy se tak stalo a na jaké listiny byl ověřen. To umožňuje jedinečný kód spolu s QR kódem, který systém ke každé legalizační doložce připojuje. Jedná se o významný posun proti falzifikaci ověření podpisů. Pokud by byly veškeré legalizace takto centrálně podchyceny, významnou měrou by došlo k omezení možnosti podvádět.

Dalším typem ověření, kdy je doložka připojována na listinu, je osvědčení o předložení listiny. Osvědčovací doložka obsahuje údaj o dni, měsíci a roku, případně i o hodině, kdy byla listina notáři předložena. Tento úkon je evidován v rejstříku N.

Dále mohou notáři v rámci své činnosti sepisovat protestní listiny. Způsob sepisování těchto listin se řídí ustanoveními zákona směnečného a šekového.

Tento zákon patří mezi naše nejstarší platné předpisy a jeho znění koresponduje s úpravou této oblasti práva s úpravou většiny zemí s kontinentálním typem práva.

Odlišným typem osvědčení, lišícím se způsobem osvědčení od způsobů shora uvedených, je osvědčení o průběhu valných hromad a schůzí právnických osob. V tomto osvědčení se uvádí vše, co je důležité pro posouzení řádného průběhu jednání. Průběh je osvědčován formou notářského zápisu, který je evidován opět v rejstříku N. Mezi další osvědčovací typy notářských zápisů jsou osvědčení o tom, že je někdo naživu a osvědčení jiných skutkových dějů (losování, splnění dluhu), osvědčení o prohlášení. Výčet jednotlivých osvědčení není v zákoně úplný, ale pouze demonstrativní.

Se smluvní agendou notáře blíže souvisí další typ jeho činnosti - úschovy u notáře. Notářské úschovy jsou agendou notáře, která je klasickou notářskou činností a její výkon je opět výkonem státních pravomocí svěřených notáři. Přijímání úschov je zvláštní činností notáře prováděnou na základě zákona a zákonným postupem, ve kterém se projevuje atribut veřejné víry. Stát zde využívá specifického postavení notáře pro tuto kategorii právních vztahů, kde je potřeba právní jistoty a důvěryhodnosti. Vyjádřením těchto principů je úschova listin, které mohou představovat majetkové, ale i morální hodnoty - závěti. Tím se dostávám k tomu, co vše může notář převzít do úschovy. Jednak listiny o právním jednání zůstavitele pro případ smrti, jiné listiny, dále peníze, stanoví-li tak zvláštní zákon a v neposlední řadě peníze a listiny za účelem jejich vydání dalším osobám. Notář vykonává agendu úschov na základě přenesených pravomocí. Naopak soluční úschova u soudu je přímým výkonem státních pravomocí.

Úprava úschov prošla za dobu existence novodobého notářství významným vývojem. Bohužel prvotní právní úprava notářských úschov nebyla příliš dokonalá. Zákon určoval postupy při přijímání úschovy, při jejím vydávání, ale žádným způsobem se až do novely notářského řádu účinné od 1.9.2004 nezmiňoval o době, po kterou je úschova u notáře uložena. Obsahem tohoto úkonu je samozřejmě pečovat o zachování existence předmětu úschovy a notář také po dobu úschovy za tento předmět odpovídá. Samotná úschova může být úkonem dlouhodobým. Z toho plyne i účtování odměny za přijetí úschovy. Použil jsem pojem přijetí, protože zákon skutečně počítá s placením odměny za provedený úkon při přijetí úschovy a úschova samotná a vydání úschovy se

již žádným způsobem nezpoplatňuje. Tarif pro úschovy je rozlišen podle toho, jestli se jedná o listinu (paušální odměna) nebo o peníze či cenné papíry. V takovém případě se odměna notáře určuje procentní sazbou z hodnoty předmětu úschovy.

Rozeznáváme dva základní typy notářských úschov, které se liší především svým účelem. Za prvé se jedná o úschovy, které mají pouze ochrannou funkci a následně se vrací žadateli a za druhé se jedná o úschovy určené k vydání další osobě. U prvního typu úschovy jde především o uchování předmětu úschovy a jeho následné vrácení žadateli. Z vymezení předmětu úschovy vyplývá, že předmětem notářské úschovy nemohou být jiné věci než zákonem definované. Otázkou také je, co lze rozumět pod pojmem listina. V této otázce vydalo prezidium Komory stanovisko, ve kterém se praví, že za listinu lze považovat „ucelený text, který je ukončen způsobem prokazující jeho jedinečnost“. Žádostem o úschovu by měl notář tedy vyhovět pouze tehdy, je-li listina významná z hlediska práva. Měla by být tudíž způsobilá, jako podklad k uplatnění práva, nebo by s ní mohly být spojeny určité právní následky. Z toho je vidět, že notář musí mít možnost seznámit se s obsahem listiny, u které je požádán, aby ji převzal do úschovy. Text zákona upravuje u jednotlivých typů listiny odlišný způsob při jejich přijímání a vydávání. U notářské úschovy se vždy jedná pouze o vztah mezi žadatelem o úschovu a notářem. Jde tedy pouze o dvoustranný právní vztah.

V právní úpravě úschov v notářském řádu až do 31.12.2013 ve vymezení předmětu úschovy, jak byl popsán v textu zákona, byla vidět určitá nelogičnost. Jednalo se o to, kdy do úschovy může notář převzít závěti, cenné papíry a jiné listiny, a kdy může převzít do úschovy peníze a listiny za účelem jejich vydání dalším osobám. Pokud vyjdeme z výkladu zákona, musíme dospět k řešení, že třebaže závěť je také nepochybně listinou, notář nemohl tento druh listiny převzít do úschovy za tím účelem, aby byla vydána třetí osobě, ale musel s touto listinou naložit specifickým způsobem. Tato nepřesná úprava byla odstraněna v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku a v této souvislosti byl podstatným způsobem novelizován o notářský řád.

Jestliže se jedná o úschovu, která má být vydána další osobě, provedení tohoto úkonu je vícestranným právním vztahem mezi uschovatelem, notářem a příjemcem.

Rád bych zmínil, že notářský řád umožňoval přijmout peníze a listiny pouze tehdy, jestliže mu je předal žadatel v souvislosti s jeho činností podle § 2 a § 3 za účelem vydání další osobě. Jednalo se o sepisování veřejných listin o právních úkonech, osvědčování právně významných skutečností a prohlášení, a dále přijímání listin do úschovy a přijímání peněz a listin do úschovy za účelem jejich vydání dalším osobám. Zákon sice říkal, že notář smí převzít do své úschovy předměty, které mají být vydány dalším osobám v souvislosti s notářskou činností, z definice notářské činnosti však vyplývalo, že samotné přijímání úschov bylo již notářskou činností. Notář mohl přijímat úschovy též v souvislosti s další činností notáře, jak byla vymezena v § 3 notářského řádu, což bylo poskytování právní pomoci, vykonávání správy majetku a výkonu funkce správce konkurzní podstaty, zvláštního správce, zástupce správce nebo vyrovnacího správce v řízení konkurzním a vyrovnacím. Zejména u úschovy peněz za účelem jejich vydání dalším osobám se notář mohl stát relativně levným prostředníkem při různých transakcích, leckdy neprůhledných, možná i nezákonných. Notář bez znalosti právního vztahu a zejména nemožnosti seznámit se s jeho podstatou mohl být zatažen do vztahů, které by se nemusely slučovat s principy notářství a z důstojností notářského stavu. Na tyto nedokonalosti opět praxe reagovala a zjevné nedostatky byly novelizovány. Také byla zpřísněna celková právní úprava u finančních transakcí a to zákonem č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu, kde se notář stal jednou z povinných osob.

Novým typem úschovy, kde byla svěřena notáři úplně nová pravomoc, souvisí s přijetím nového občanského zákoníku. Jde o situaci upravenou v § 2253. Jde o složení dlužného nájemného do notářské úschovy. Je zde prolomena povinnost notáře osobně přímo identifikovat příjemce - pronajímatele. Dle ustanovení zákona: (1) „Nedohodnou-li se strany o dlužném nájemném, nelze nájem vypovědět pro nezaplacení nájemného, uloží-li nájemce dlužné nájemné, popřípadě jeho spornou část do notářské úschovy a vyrozumí o tom pronajímatele“. (2) „Domáhá-li se nájemce plnění ze smlouvy a pronajímatel odmítá plnit s námitkou nezaplacení nájemného, uloží nájemce dlužné nájemné, popřípadě jeho spornou část do notářské úschovy a vyrozumí o tom pronajímatele“. Úschovy u notáře prošly významným vývojem. Právní úprava

vždy nutně reagovala na vyvíjející se společenské vztahy i potřeby státu mít dozor nad legálností transakcí.

Za nejvýznamnější činnost notáře považují sepisování listin o právních jednáních, zejména smluvní agendu. Budu se věnovat případům, kdy je nutné využít pro daný typ jednání služeb notáře, tzn. obligatornosti notářského zápisu. V našem právním řádu jsou dvě hlavní oblasti, kdy se s notářským zápisem počítá. Je to právo občanské a obchodní, přičemž v právu obchodním má zatím notářský zápis nepoměrně větší důležitost než v právu občanském.

Pokud zákon vyžaduje pro některá právní jednání formu notářské listiny, nesplnění některé z náležitostí pro tuto listinu předepsanou má vždy za následek neplatnost právního jednání. To však neznamená, že by notáři při další své činnosti postupovali s nižší péčí a zachovali důvěru ve svůj stav.

Naše současná úprava se z větší části nechala inspirovat rakouskou právní úpravou z roku 1811, tedy všeobecným rakousko-uherským AGBG (Všeobecný zákoník občanský). Starý rakouský zákoník byl nahrazen až občanským zákoníkem č. 141/1950. Nejvýznamnější novelou občanského zákoníku byl zákon č. 40/1964, občanský zákoník. Tento zákoník platil s různými novelizacemi až do 31.12.2013. V období socialistického práva byla úloha notáře méně významná, než je tomu v současné době. Notář byl stále očima veřejnosti vnímán pouze jako ověřovatel podpisů a kopií a jako osoba, která se podílí na projednání dědictví. I právní úprava v občanském právu byla co do úlohy notáře velmi skromná. Notáři, respektive státní notářství, mělo nezastupitelnou úlohu u převodu vlastnického práva k nemovitostem, které byly v osobním vlastnictví. Pokud totiž byla převáděna nemovitost, vyžadovala se vedle písemné smlouvy také registrace státním notářstvím. Úkolem státního notářství byl tedy dozor nad formou, správností a zápisem převodu v tehdejších střediscích geodézie. Už samotnou registrací docházelo k převodu vlastnického práva. Zápis v evidenci měl pouze deklaratorní charakter. Protože jakákoli smlouva tohoto typu musela být registrována, účastníci často využívali služeb státního notářství i k sepisu smlouvy samotné. Předěšili tímto způsobem případnému zamítnutí registrace, pokud by sami předložili chybnou smlouvu. Úkolem státního notářství bylo také suplovat úlohu státu ve výběru daně.

Spolu s převody nemovitostí také souvisí zaplacení kupní ceny za převod. Už v té době mohly strany úkonu využít notářskou úschovu. Tento institut však

nebyl s ohledem na občanské majetkové i politické poměry příliš využíván. K nezaplacení kupní ceny při převodu nemovitostí prakticky nedocházelo. Jak je vidět, v občanském právu potom až do roku 1989 nenalezneme žádnou významnější činnost notáře.

Podíváme-li se do nedávné historie, potom formu notářského zápisu vyžadovaly úkony týkající se právních vztahů k nemovitostem, a to vzdání se zástavního práva prohlášením zástavního věřitele, dohoda účastníků o uznání vlastnického práva dle zákona č. 89/1996 Sb. (katastrální zákon). Novelizací občanského zákoníku účinnou od 1.1.2001 byla obligatorní forma notářského zápisu pro tento případ zrušena a již pouze postačí, jestliže se zástavní věřitel písemným jednostranným úkonem tohoto svého zástavního práva vzdá. V tom případě se ale jedná o soukromoprávní listinu. Katastrální zákon počítal s notářským zápisem pro vznik, změnu nebo zánik právního vztahu na základě právní skutečnosti nebo jednostranného právního úkonu, které nebylo možné doložit a byly-li nesporné a dále mohlo dojít ke změně zápisu na základě soudního smíru. Totéž platilo, šlo-li o změnu údajů v právních vztazích v katastru v důsledku narovnání či uznání vlastnického práva, např. zápis rozestavěné stavby do katastru nemovitostí na základě prohlášení stavebníka, prohlášení o vzniku vlastnického práva nebo věcného břemene, jsou-li tato práva nesporná. Současná úprava sice tuto možnost nevyklučuje, ale u souhlasného prohlášení o uznání vlastnického práva při duplicitním zápisu v katastru nemovitostí se opět obligatornost notářského zápisu vytrácí. U smluv týkajících se převodu nemovitostí se forma notářského zápisu nevyžadovala. Stačilo pouhé ověření pravosti podpisu účastníků - legalizace, respektive u smluv sepsovaných advokátem ověření totožnosti účastníků smlouvy advokátem. Při nevyužití služeb notáře se účastníci zbavují výhod, které s sebou může notářský zápis přinést. Především se jedná o skutečnost, aby v notářském zápisu byla stanovena možnost jeho přímé vykonatelnosti. Účastník má v rukou kromě kvalitní listiny i účinný exekuční titul. Při převodu nemovitostí či jiných majetkových hodnot za situace, kdy nedojde k okamžitému zaplacení kupní ceny, ztrácí možnost, při důsledném dodržení zákona ze strany notáře, dát plnění do úschovy notáře po dobu, než dojde ke změně vlastnického práva mezi účastníky smlouvy. Teprve novela katastrálního zákona stanovila lhůty, ve kterých musí katastrální úřad rozhodnout.

V občanském právu tedy v podstatě zůstává obligatorní forma notářského zápisu pro manželské smlouvy. Vývoj této problematiky s sebou přinášel řadu problémů. S rozvojem podnikání vyvstala potřeba změnit rozsah společného vlastnictví v rámci společného jmění manželů, dříve bez podílového spoluvlastnictví manželů. Až do 31.12.1991 mohl bezpodílové spoluvlastnictví zrušit pouze soud. Praxe si však vynutila možnost určitým způsobem modifikovat rozsah společného vlastnictví manželů i smluvně. Od 1.1.1992 tedy manželé mohli rozšířit nebo zúžit stanovený rozsah bezpodílového spoluvlastnictví. Obdobně se mohli dohodnout i o správě společného majetku, případně si vyhradit vznik bezpodílového spoluvlastnictví ke dni zániku manželství. Z tehdy platné definice bezpodílového spoluvlastnictví v něm bylo vše, co může být předmětem vlastnictví a co bylo nabyto některým z manželů za trvání manželství, s výjimkou věcí získaných dědictvím nebo darem a věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě nebo výkonu povolání jen jednoho z manželů a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednomu z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka. Z toho vyplývá, že tato dohoda se netýkala závazků. Až novelou platnou od 1.8.1998 došlo ke změně. Z bezpodílového spoluvlastnictví manželů byl vytvořen institut společného jmění manželů, kam patřil nejen majetek, ale i společné závazky.

Jaká byla úloha notáře? Kromě toho, že musel vytvořit právně bezvadnou smlouvu, musel účastníkům velmi důkladně vysvětlit důsledky a dosah takové smlouvy. Manželé se totiž mohli vůči jiné osobě na tyto smlouvy odvolat jen tehdy, jestliže byl obsah takové smlouvy třetí osobě znám. Z toho je vidět, že právní úprava nebyla dokonalá. Tento typ smluv de facto sloužil zejména k tomu, když se manželé rozváděli, že nebylo potřeba vypořádávat společný majetek. Pokud manželé potřebovali ochranu vůči třetím osobám, bylo na nich, aby prokázali, že jim existenci takové smlouvy oznámili.

Na notáře byly kladeny také vysoké nároky, aby účastníkům vysvětlili, co vše do společného vlastnictví patří. Ustanovení o rozsahu společného jmění manželů občanským zákoníkem jsou kogentními ustanoveními (nelze se od nich odchýlit), která vymezují, co všechno patří do společného jmění manželů a co nikoliv. Jeho rozsah může být měněn opět pouze v mezích zákona. Přes význam a zvláštnost úpravy společného vlastnictví manželů musím říct,

že občanský zákoník této oblasti věnoval pouhých jedenáct paragrafů. Nakonec i právní praxe nám ukázala nedokonalost a přílišnou nejasnost výkladu u některých ustanovení. Zejména se jednalo o problematiku obchodního podílu ve vztahu ke společnému jmění manželů, v první řadě s vypořádáním společného jmění manželů a to ať už při notáři blízkém vypořádání společného jmění manželů při úmrtí jednoho z manželů, nebo při rozvodu manželství. Existovaly dva zcela odlišné právní názory.

Podíváme-li se na první paragraf této úpravy, narazíme na poměrně značný výkladový problém. Pro přehlednost bych toto ustanovení odcitoval a poté se jej pokusil rozebrat. Při určení rozsahu společného jmění manželů je potřeba vycházet z ustanovení občanského zákoníku (§ 143): „Společné jmění manželů tvoří: a) majetek nabytý některým z manželů nebo jimi oběma společně za trvání manželství, s výjimkou majetku získaného dědictvím nebo darem, majetku nabytého jedním z manželů za majetek náležející do výlučného vlastnictví tohoto manžela, jakož i věcí, které podle své povahy slouží osobní potřebě jen jednoho z manželů, a věcí vydaných v rámci předpisů o restituci majetku jednoho z manželů, který měl vydanou věc ve vlastnictví před uzavřením manželství, a nebo jemuž byla věc vydána jako právnímu nástupci původního vlastníka, b) závazky, které některému z manželů nebo oběma manželům společně vznikly za trvání manželství, s výjimkou závazků týkajících se majetku, který náleží výhradně jednomu z nich, a závazků, jejichž rozsah přesahuje míru přiměřenou majetkovým poměrům manželů, které převzal jeden z nich bez souhlasu druhého.“

Na rozdíl od dříve existujícího bezpodílového spoluvlastnictví manželů zavedla úprava společného jmění manželů pojem společných závazků. Dříve se na závazky manželů nahlíželo buď jako na výlučné závazky jednoho z manželů, nebo o závazky v mezích podílového spoluvlastnictví.

Největším problémem se ale stal odstavec 2 tohoto paragrafu: „Stane-li se jeden z manželů za trvání manželství společníkem obchodní společnosti nebo členem družstva, nezakládá nabytí podílu, včetně akcií, ani nabytí členských práv a povinností členů družstva, účast druhého manžela na této společnosti nebo družstvu s výjimkou bytových družstev“, a to v návaznosti na § 149 odst. 2 občanského zákoníku: „Zanikne-li společné jmění manželů, provede se vypořádání, při němž se vychází z toho, že podíly obou manželů na majetku

patřícím do jejich společného jmění jsou stejné. Každý z manželů je oprávněn požadovat, aby mu bylo uhrazeno, co ze svého vynaložil na společný majetek, a je povinen nahradit, co ze společného majetku bylo vynaloženo na jeho ostatní majetek. Stejně tak se vychází z toho, že závazky obou manželů vzniklé za trvání manželství jsou povinni manželé splnit rovným dílem“.

Protože docházelo ke značným sporům o tom, co vlastně v případě zániku společného jmění manželů máme vypořádávat, zda podíl, či to, co jeden z manželů vložil na vklad, byla tato problematika řešena i Nejvyšším soudem. V tomto směru je významným judikátem rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky pod sp. zn. 22 Cdo 700/2004 ze dne 20. 7. 2004. Tento rozsudek nejenom určuje povahu obchodního podílu, ale také objasňuje situaci týkající se zahrnutí obchodního podílu do společného jmění manželů.

Nakonec tedy zvítězil názor, že podíl sice do společného jmění manželů nepatří, ale patří tam jeho majetková hodnota. „S obchodním podílem je spjata majetková hodnota, která je ve smyslu § 118 odst. 1 občanského zákoníku jinou majetkovou hodnotou (majetkem) a jako taková může být předmětem občanskoprávních vztahů. Jestliže i jen jeden z manželů nabude za trvání manželství a z prostředků patřících do společného jmění manželů obchodní podíl ve společnosti s ručením omezeným, stává se tím získaný majetek (hodnota takového podílu) ze zákona součástí společného jmění manželů. Důsledkem ustanovení § 143 odst. 2 občanského zákoníku je pouze oddělení či odlišení právního postavení společníka – manžela, jenž se stal společníkem obchodní společnosti, od právního postavení druhého manžela, který se společníkem nestal. Jen manžel – společník má práva a povinnosti vyplývající pro něj z úpravy postavení společníka obchodní společnosti v obchodním zákoníku či jiném právním předpise nebo ve společenské smlouvě. Je však oddělen od majetkové hodnoty obchodního podílu, která zůstává manželům společná. Proto je také omezen v nakládání s obchodním podílem, pokud nejde o jeho obvyklou správu ve smyslu § 145 odst. 2 občanského zákoníku, neboť stejnou měrou jako náleží jemu, náleží i druhému manželovi.“

Právnícká obec toto rozhodnutí přijala s určitými rozpaky. Dalším výkladovým problémem bylo, jak v rámci společného jmění naložit se společným členstvím manželů v družstvu. Notářská komora proto také spolu s dalšími

právníckými profesemi apelovala na to, aby tak významný institut byl upraven co nejpřesněji a nebylo nutné právo v této oblasti dotvářet judikáty.

Opět bych zmínil, že se při vytváření nového občanského zákoníku zvažovaly dvě varianty. První, mezi manželi nebude společné jmění vůbec vznikat, a pokud by jej chtěli, zřizovalo by se smluvně, a druhou variantou bylo navázat na stávající úpravu. Z textu zákona je vidět, že zákon č. 89/2012 Sb. šel cestou tradiční, tedy navázal na automatický vznik společného jmění, pokud se manželé smluvně nedohodnou jinak. V čem byla tato úprava posunem vpřed? Lépe byla upravena definice společného jmění, ale pro notáře a zejména pro účastníky je nejpřínosnější věcí nové úpravy, že u těchto smluv nastaly za daných podmínek ze zákona účinky i vůči třetím osobám.

Od 1.7.2009 sice existovala dle § 35c notářského řádu Centrální evidence manželských smluv, ale neměla veřejný charakter. S ohledem na existenci takového registru byl jen krok k tomu, aby byla posílena role manželských smluv. Novelou účinnou od 1.1.2014 byla vytvořena Evidence listin o manželském majetkovém režimu. Tato evidence se stala veřejným seznamem. Její význam spočívá v tom, že pokud se týká smlouva manželů o manželském majetkovém režimu již existující věci zapsané do veřejného seznamu, nabývá smlouva v této části účinky vůči třetím osobám zápisem do tohoto seznamu. Nastala zde tedy veřejná publicita vůči třetím osobám a notáři při vytváření smluv již mohou účastníkům zaručit vysoký stupeň ochrany vůči třetím osobám. O zápis musí manželé notáře požádat. Tuto evidence vytvořila a vede na své náklady Notářská komora. Je zde vidět příklad toho, jak stát přenosem svých pravomocí ušetřil nemalé náklady na vytváření celého systému. Tím, že se podařilo tento seznam vytvořit a zprovoznit, byl v této oblasti významným způsobem posílen význam manželských smluv, s tím i význam notáře v dané problematice. Ke konci roku 2022 bylo v seznamu zapsáno 89007 manželských smluv (zdroj NK ČR).

Když se zmiňuji o tomto veřejném seznamu, důležitý je i další seznam, který byl vytvořen Notářskou Komorou a je dokonce starší. Od 1.1.2002 začal fungovat Rejstřík zástav. Jde o neveřejný seznam v elektronické podobě, který vede, provozuje a spravuje Komora. Jaký je jeho význam? Prací Komory byla posílena role notáře v další oblasti občanského práva, a to v oblasti zajištění závazků. 1.1.2022 nabyla účinnosti novela občanského zákoníku, která umožnila praktičtější vznik zástavního práva i u movitých věcí bez nutnosti jejich předání

zástavnímu věřiteli, k nemovitým věcem, které nejsou předmětem evidence v katastru nemovitostí, k věcem hromadným, souboru věcí. Zástavní právo vzniká zápisem do tohoto seznamu. Zápis zástavního práva do Rejstříku zástav provádí sám notář, který sepsal zástavní smlouvu. S ohledem na skutečnost, že systém se za dobu své existence osvědčil, nebyl důvod, aby jej nová právní úprava nepřevzala v § 1319 občanského zákoníku. To, že se jedná o seznam, který je potřebný a často využívaný lze dovodit už z toho, že ke konci roku 2022 byla do tohoto rejstříku zapsáno 556841 zástavních práv.

V občanském právu (zákon č. 40/1964 Sb.) byla dále stanovena forma notářského zápisu v případech uvedených v § 40 odst. 5, tedy v případech, kdy úkon činila osoba, která nemůže číst a psát. Byla stanovena forma úředního zápisu. Za úřední zápis byl pro tyto případy pokládán pouze notářský zápis. Za úřední zápis šlo sice považovat i legalizační doložku obecního úřadu při ověřování podpisu, avšak vzhledem k tomu, že zde mluvíme o osobě, která nemůže psát, nešlo tuto variantu u této situace využít. Téměř identickým způsobem byla tato forma přenesena o do zákona č. 89/2012 Sb., konkrétně do § 563, kdy osoba, která nemůže číst a psát a není schopna seznámit se s obsahem právního jednání pomocí přístrojů či speciálních pomůcek nebo prostřednictvím jiné osoby, vyžaduje se k jednání takové osoby forma veřejné listiny. Nejtypičtějším a nejvyužívanějším druhem tohoto notářského zápisu bývají plné moci.

Dalším příkladem obligatornosti notářského zápisu je závěť, kterou o svém majetku pořizuje osoba starší patnácti let, a která nedovršila věk osmnácti let. Tato úprava byla obsažena jak v zákoně č. 40/1964 Sb. (§ 476d, odst. 2) a v rozšířeném znění (§ 1525 až 1528), tak i v novém občanském zákoníku. *„V některých případech je dokonce přímo zákonem stanoveno, kdy závěť (dovětek) musí mít formu notářského zápisu. Tyto případy mají stejného jmenovatele, kterým je obavy, že závěť pořizaná jinou formou by nemussela odrážet zůstavitelovu vůli...“²¹*

Občanský zákoník č. 89/2012 Sb. zavedl i další pořízení pro případ smrti. Zejména jde o dědickou smlouvu a dovětek. Právě u dědické smlouvy byla stanovena obligatorní forma veřejné listiny pro její platnost.

²¹ KLIČKA, Ondřej a Jiří SVOBODA. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3., str. 59

V ostatních případech není povinná forma veřejné listiny u závěti stanovena, lze ji ale důrazně doporučit. V čem je výhoda notářského zápisu oproti závěti sepsané soukromou osobou? Musíme se podívat do zákona, kde je definováno, kdo nese důkazní břemeno, pokud tvrdí neplatnost listiny. “Je-li nějaká skutečnost potvrzena ve veřejné listině, zakládá to vůči každému plný důkaz o původu listiny od orgánu nebo osoby, které ji zřídily, o době pořízení listiny, jakož i o skutečnosti, o níž původce veřejné listiny potvrdil, že se za jeho přítomnosti udála nebo byla provedena, dokud není prokázán opak (§ 568 občanského zákoníku)“. Nejvyšší soud České republiky ve svém rozhodnutí ze dne 22.2.2022, č.j. 24 Cdo 2592/2021, vyslovil názor: „V řízení o určení dědického práva po zůstaviteli, který zemřel po 1.1.2014, zatěžuje důkazní břemeno ohledně zpochybnění pravosti závěti sepsané ve formě soukromé listiny toho z účastníků, který se ve svůj prospěch takové závěti dovolává, tedy závětního dědice.“ To je významný posun judikatury ve prospěch veřejné listiny. Tento právní názor také vychází z právní teorie po roce 2014: „...*Pokud někdo uplatňuje jako důkaz listinou soukromou, sám musí prokázat její pravost a správnost. To znamená, že osoba dovolávající se notářského zápisu nemusí činit dále nic a veškerá důkazní povinnost o popření pravosti a správnosti takového notářského zápisu je na odporujícím.*“²²

Výhodou také je, že taková listina je automaticky notářem zapsána do Evidence právních jednání pro případ smrti (dříve Centrální evidence závětí), neveřejného seznamu vedeného Notářskou komorou ČR a je tedy jisté, že závěť nebude v řízení o pozůstalosti někde zapomenuta.

Tímto typem listiny jsme se dotkli další oblasti, kde je v současné době role notáře velmi významná - projednání pozůstalosti. Z historického hlediska byli notáři v našich zemích pověřeni projednáním pozůstalosti už za Rakouska-Uherska. Pozůstalostní řízení bylo upraveno v právu hmotném Všeobecným zákoníkem občanským, procesním císařským patentem č. 208/1854 a notářským řádem. Těmito zákony byl zaveden soudní komisariát a touto úpravou byla inspirována i nová úprava po roce 1989.

K připomenutí, zákonem č. 116/1951 Sb. došlo k zestátnění notářů a vytvoření státního notářství. K projednání dědictví byly příslušné soudy. Zákonem č. 95/1963 Sb. byl zrušen zákon 116/1951 Sb. a státnímu notářství bylo

²² KLIČKA, Ondřej a Jiří SVOBODA. *Dědické právo v praxi*. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3., str. 58

svěřeno projednání dědictví. Státní notářství tedy v plném rozsahu nahradilo činnost soudu. Od zahájení dědického řízení, přes jeho projednání, až k vydání konečného rozhodnutí.

Notářský řád z roku 1963 platil až do 1.1.1993, kdy byl schválen nový notářský řád (zákon 358/1992 Sb.), který platí doposud. V tomto notářském řádu již nejsou obsažena ustanovení týkající se projednání, protože tato byla upravena jako jeden z oddílů zákona č. 99/1963 (občanský soudní řád), konkrétně se jednalo o hlavu pátou, § 175a až 175z. Je vidět, že tato úprava byla poměrně stručná. Celkově lze tuto úpravu zhodnotit tak, že navázala na všechny předchozí právní úpravy. Řízení o dědictví se dostalo opět pod pravomoc soudu. Lze konstatovat, že přes svou stručnost se jednalo o poměrně zdařilou úpravu a v praxi nebyly s tímto procesním předpisem žádné problémy. Notáři byli k projednání pověřováni soudem, aby provedli všechny úkony směřující k vydání konečného rozhodnutí, tedy usnesení ve věci. Notář tedy připravil všechny potřebné podklady pro vydání usnesení soudu a připravil i návrh na konečné usnesení soudu. Sám toto usnesení vydávat nemohl.

To se změnilo novelou občanského soudního řádu účinnou od 1.7.2009 (zákon č. 7/2009 Sb.). Notáři bylo svěřeno, s výjimkou úkonů týkajících se právní pomoci v cizině, ustanovení správce dědictví notáře, zrušení rozhodnutí ve věci, pokud bylo zjištěno, že zůstavitel žije, vydávání všech rozhodnutí ve věci. Šlo opět o výrazný posun pravomocí notáře směrem k posílení role osoby notáře v řízení o dědictví. Stát si uvědomil, že za situace, kdy notář stejně připravuje veškerá rozhodnutí pro soud, je zbytečné, aby tato usnesení i sám nevydával. Z hlediska hospodárnosti a rychlosti řízení se jednalo o významnou změnu. Tato právní úprava vydržela až do velké legislativní změny přijetím zcela nových zákonů, občanského zákoníku (zákon č. 89/2012 Sb.), zákona o zvláštních řízeních soudních (zákon č. 292/2013 Sb.) a novely občanského soudního řádu (zákon č. 293/2013 Sb.). Pro notáře začaly platit v řízení o pozůstalosti dva procesní předpisy. Obecný, občanský soudní řád, a speciální, zákon o zvláštních řízeních soudních. Nová současná úprava navázala ve všem podstatném na úpravu předchozí. Řízení o pozůstalosti tedy stále vedou soudy a pověřují k projednání pozůstalosti notáře, soudní komisaře. Z hlediska kompetencí tyto zůstaly rozloženy mezi notáře a soud v podobném duchu, jako to bylo u předchozí úpravy. Notář tedy nesmí činit úkony vztahující se k cizině, rozhodovat

o vyloučení notáře, notářských kandidátů, notářských koncipientů a jiných zaměstnanců notáře z provedení úkonů soudního komisaře, zrušení rozhodnutí o pozůstalosti a dále u úkonů spojených s likvidací pozůstalosti jako je udělení předchozího souhlasu ke zpeněžení majetku patřícího do likvidační podstaty, které uskutečňuje notář, rozhodnutí o připadnutí majetku patřícího do likvidační podstaty státu a zastavení likvidace pozůstalosti. U těchto rozhodnutí notář opět pouze připraví návrh příslušného usnesení pro soud, který je následně vydává. Systém projednání pozůstalosti nastavený tímto způsobem je opět významným přenesením pravomoci státu na soukromou osobu, dokonce ji při projednání pozůstalosti považuje za úřední osobu se všemi právy a povinnostmi z tohoto postavení vyplývající.

Práce týkající se činnosti notáře by nemohla být úplná, pokud bych se nezmínil o činnosti notáře ve věcech ustavení, změn a zániku právnických osob. Z historického hlediska lze vyzorovat určitou kontinuitu, pokud jde o úpravu právnických osob v jednotlivých prepisech. Nejdůležitějšími předpisy byly a jsou občanský zákoník, obchodní zákoník a nyní zákon o obchodních korporacích.

Zvláště současná úprava právnických osob je tak provázána v ustanoveních občanského zákoníku a zákona o obchodních korporacích, že ji nelze od sebe oddělit. Role notáře v právu obchodních společností byla větší v období Rakouska-Uherska a potom až od roku 1990 za účinnosti obchodního zákoníku. V období socialismu bylo soukromé vlastnictví upozadováno a hospodářský zákoník s činností notáře úmyslně nepočítal.

Jaká tedy byla role notáře v jednotlivých obdobích? Za účinnosti Všeobecného zákoníku obchodního byla forma notářské listiny vedle soudního zápisu povinná u manželských a svatebních smluv. Zde vidíme paralelu se současnou právní úpravou při modifikaci rozsahu společného jmění manželů. Povinná forma notářské nebo soudní listiny byla dále stanovena u založení komanditní společnosti, komanditní společnosti na akcie nebo změn společenské smlouvy a zřízení a změn u akciové společnosti. V období socialismu byla role notáře, resp. státního notářství, v právu, dnes bychom řekli obchodním, téměř nulová. Jen namátkou lze jmenovat některé tehdy platné právní předpisy. V zákoně o akciových společnostech č. 243/1949 Sb. nebyl notářský zápis využit. To se změnilo až novelou č. 104/1990 Zákona o akciových společnostech, kdy k založení už bylo potřeba sepsat notářský zápis. Dalším významným

zákonem byl zákon č. 109/1964, hospodářský zákoník. Teprve od účinnosti novely k 1.5.1990 bylo potřeba v jediném případě sepsat zakladatelkou listinu ve formě notářského zápisu a tu při založení obchodní společnosti, kdy byl jediný zakladatel. Milníkem pro roli notáře v obchodních vztazích byl rok 1990. Schválením zákona č. 513/1991 Sb. se nejdříve role notáře, tehdy stále ještě v pozici státního úředníka, začala v kompetencích na tomto poli navracet do Rakouska-Uherska. Notář měl povinnou účast při založení jednočlenné společnosti, při zakládání a změnách u akciové společnosti, u založení a u změn v družstvu. Odstátněním státního notářství se otevřel prostor pro notáře, aby dokázali, že si jako stav zaslouží samostatně existovat i na poli obchodním a přispět svou činností k právní jistotě. Notáři svou příkladnou činností dle obchodního práva v dané oblasti postupně získávali stále větší vliv. Zlomovým rokem pro notářskou činnost byl rok 2000. Zákonem č. 370/2000 Sb. byl rozsáhle novelizován obchodní zákoník a jiné zákony. Ve sbírce zákonů vyšel 25.10.2000 s účinností od 1.1.2001. To znamenalo, že právnická i laická veřejnost se měla s oficiální verzí zákona možnost seznámit pouhých šedesát šest dní před nabytím účinnosti. Tato lhůta mi přijde jako nedostačující. S takto náročnou situací se přesto notářská obec vypořádávala se ctí.

Novela již byla v té době s ohledem na nedostatečnou stávající úpravu potřebná. Přesněji vymezila některé pojmy a přesto, že měla své nedostatky, legislativní orgány poměrně rychle reagovaly na připomínky praktikující právnické obce a tyto nedostatky se pokusily odstranit další tzv. technickou novelou.

Jak jsem již zmínil, už před novelami byla účast notáře povinná při zakládání společností, jestliže zakladatelem byl jediný zakladatel, při jejich změnách, při rozhodnutích jednoho nebo více zakladatelů při založení akciové společnosti, pro rozhodnutí jediného společníka či akcionáře při výkonu působnosti valné hromady, pro dohodu společníků u veřejné obchodní společnosti a komanditní společnosti o zrušení společnosti přeměnou, rozdělením, splnutím, sloučením, o dohodu akcionářů o rozsahu jejich účasti na zvýšení základního jmění, ustavující schůze družstva a při rozhodnutí členské schůze o zrušení družstva a některá rozhodnutí valných hromad obchodních společností a při úkonech jediného akcionáře při působnosti valné hromady a v dalších konkrétních případech. Novela obchodního zákoníku z roku 2000 ve všech

případech, kde tomu již bylo, obligatorní formu notářského zápisu zachovala a rozšířila. Při zakládání společností došlo k zásadní změně v tom, že zavedla obligatorní formu notářského zápisu u společnosti s ručením omezením a akciové společnosti i v těch případech, kdy byla společnost zakládána více zakladateli. Zde byl zákon sladěn s požadavky Evropské unie, aby zakladatelské dokumenty měly formu veřejné listiny. Před novelou bylo stěžejní rolí notáře sepsat listinu a doložení všech ostatních předpokladů pro zápis společnosti do obchodního rejstříku bylo věcí účastníků, tyto důkazy notáři předkládány nebyly.

Spolu s novelizací obchodního zákoníku byl také novelizován zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád) ve znění pozdějších předpisů. Touto novelizací byl zaveden nový typ notářského zápisu, a to "notářský zápis o rozhodnutí orgánu právnické osoby". Jedná se o notářský zápis, který obsahuje prvky notářského zápisu o osvědčování právně významných skutečností i prvky notářského zápisu o právním jednání. Tento notářský zápis se sepisuje vždy, vyžaduje-li to zvláštní zákon. Notář je v zápise povinen osvědčit existenci právních jednání a formalit, ke kterým je právnická osoba, popřípadě její orgán povinen, a při kterých byl notář přítomen včetně jeho vyjádření o souladu s předpisy, a současně je povinen osvědčit, zda rozhodnutí orgánu právnické osoby, o němž sepisuje notářský zápis, bylo přijato, a uvést své vyjádření, zda obsah rozhodnutí je v souladu s právními předpisy a zakladatelskými dokumenty právnické osoby. Notář tedy přestal mít pasivní funkci pozorovatele, jeho činnost se posunula do role soudce úkonů před ním činěných.

Další změnou bylo samozřejmě přijetí zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích, účinného od 1.1.2014. Jednalo se o zcela novou úpravu, která ve všem podstatném převzala předchozí úpravu role notáře v právu obchodních společností a právnických osob. Některé právnické osoby (fundace) byly systematicky upraveny v občanském zákoníku. Řekl bych, že zásadní změnou v korporátních věcech bylo umožnění přímých zápisů notářem přímo do obchodního rejstříku. Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřeneckých fondů účinný od 1.1.2014 umožnil za stanovených podmínek provést zápis v obchodním rejstříku přímo notáři (§ 108 - §118).

Nejdůležitějším předpokladem je, aby veškeré zapisované skutečnosti měly podklad v notářském zápisu sepsaném zapisujícím notářem. Tato právní

úprava, resp. svěřením takové pravomoci soukromé osobě, je v Evropě ojedinělá a je nutno si jí vážit a s největší vážností k ní přistupovat. Aby stát svěřil takovou činnost notářskému stavu, museli si notáři vydobýt značné renomé v dané oblasti. Nezáleželo ale jenom na znalostech právně odborných. Možnost zapisovat přímo klade značné nároky také na technické vybavení notáře. Bez odpovídajícího kvalitního technického vybavení kanceláře by byla tato činnost nemožná. Zápisy do tohoto veřejného rejstříku notářem se dotkla ještě jedna změna, a to poplatková. Zápisy prováděné notářem jsou poplatkově pro účastníky zvýhodněny před zápisem podaným přes soud (zákon č. 87/2015, o soudních poplatcích).

Ještě bych se rád v této části krátce zmínil o dalším posunu činnosti ve prospěch účastníků. Rozvíjející se digitalizace v různých oblastech státní správy si vynutila i u notářů nutnost se technickému vývoji přizpůsobit. Teprve krátce (od 1.9.2021) mají notáři na základě novely notářského řádu možnost sepsat některé notářské zápisy v obchodních věcech pouze elektronicky. Jde o moderní přístup k věci v dané problematice a pozitivně vnímaný pokrok vůči široké veřejnosti vycházející vstříc moderním trendům a potřebám společnosti.

Závěr

Z celé práce je vidět, že se notářství neustále posouvalo kupředu tak, aby se přizpůsobilo potřebám společnosti. Tento vývoj bude jistě nadále pokračovat, což mě přivádí k otázce: „Jaká bude role notáře v budoucnu?“

Na již vykonávané činnosti mohou notáři jistě navázat i v jiných oblastech. V poslední době je hojně medializována možnost, aby u notáře mohly proběhnout tzv. smluvené rozvody manželství. Když se podíváme na oblast sepisování manželských smluv, projednání pozůstalosti, kde řeší složité majetkové i osobní vztahy, vypořádávají společné jmění manželů, je blízko k tomu, aby v nesporných situacích vytvořili perfektní listinu, kterou by byl osvědčen zánik manželství nebo, aby sepsali takovou dohodu o zániku manželství. Tak jako nyní zapisují údaje v obchodním rejstříku, tak jako dávají informaci katastru nemovitostí, aby provedl změny v řízení o pozůstalosti, mohou přímo dávat informaci matričnímu úřadu o zániku manželství. Půjde jen o formu úpravy zákonodárcem.

Další oblastí, kde by notáři mohli přispět k větší kontrole legálnosti právních jednání, je vytvoření informačního systému o proběhlých právních jednáních, kde by byli uvedeni účastníci, předmět právního jednání a výše plnění. Do tohoto systému by měly přístup příslušné orgány, které by mohly samy vyhodnotit legálnost věci. Vzor lze najít ve Španělsku, kde u založení společnosti a převodu nemovitosti notáři zapisují do systému relevantní údaje pro posouzení legálnosti. Přístup do systému mají vybrané policejní složky a státní zástupci.

Notářská obec stále usiluje o posílení role veřejné listiny v právních vztazích k nemovitostem. Jde o oblast práva, kde dochází k významným majetkovým přesunům a je škoda, že stát stále neuchopil možnost tyto právní vztahy chránit a zajistit právním jednáním, které by bylo pod kontrolou nestranné osoby znalé práva, která navíc dokáže zajistit vysokou míru bezpečí, ne-li přímo odstranit nebezpečí falšování dané listiny a zároveň zajistit plnění kupní ceny, jde-li o úplatný převod.

Shrme-li vše podstatné, musíme dojít k závěru, že v právní úpravě České republiky je obligatorní forma notářského zápisu rozšířena především ve věcech obchodních, zatímco v jiných oborech práva je dáno více na úvahu účastníků, zda služeb notáře, potažmo výhod z nich vyplývajících, využijí, či nikoliv. Jinak lze konstatovat, že notáři v České republice patří mezi profesní

skupinu, která si za relativně krátkou dobu své existence jako samostatných subjektů práva, vydobyli vysoké renomé a měli by tak nadále zůstat jedním ze základních pilířů našeho právního systému.

Pevně věřím, že notářský stav si i do budoucna toto renomé u veřejnosti udrží, a to zejména svou pečlivou prací stojící na zásadách dodržování lidských práv, poskytování nezávislé a nestranné právní pomoci spočívající na korektnosti, zákonnosti a spravedlnosti a plným respektováním přání účastníků při zachování důstojnosti a obecně platných zásad notářství.

Prameny

1. Právní předpisy

Zákon č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (Notářský řád).

Vyhláška č. 196/2001 Sb. (notářský tarif).

Vyhláška č. 612/1992 Sb., organizační řád.

Zákon č. 946/1811, obecný zákoník občanský (ABGB).

Zákon č. 141/1950 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních.

Zákon č. 1/1863, obecný zákoník obchodní.

Výnos č. 75/1939 Sb., O Protektorátu Čechy a Morava.

Vládní nařízení č. 52/1943, o kárných opatřeních proti politicky nespolehlivým notářům, kandidátům notářství, obhájcům ve věcech trestních, zástupcům ve věcech patentových a kandidátům patentního zastupitelství.

Zákon č. 138/1946 Sb., o úpravě některých otázek týkajících se notářství.

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 357/1992 Sb., o dani dědické, darovací a dani z převodu nemovitostí.

Zákon č. 366 ř.z. ze dne 29. září 1850, notářský řád.

Zákon č. 94 ř.z. z 21. května 1855, notářský řád.

Zákon č. 75 ř.z. z 25. července 1871, notářský řád.

Zákon č. 155/1919 Sb., jímž se prozatímně mění ustanovení notářských řádů ze dne 25. července 1871, z.ř.č. 75 a čl. zák. XXXV: 1874 a VII: 1886.

Opatřením Stálého výboru č. 285/1938 Sb. z. a n., kterým se mění některá ustanovení o notářských komorách a notářích.

Vládní nařízení č. 348/1938 Sb. z. a n., o sloučení notářských sborů v zemi Moravskoslezské a o místních okrscích notářů.

Zákon č. 136/1940 Sb. z. a n., o právním postavení židů ve veřejném životě.

Vládní nařízení č. 51/1943 Sb. z. a n., o židovských míšencích v povolání notářském.

Vládní nařízení č. 215/1940 Sb. z. a n., o obsazování některých notářských míst se závazkem platiti důchod ve prospěch předchůdce.

Vládní nařízení č. 205/1944 Sb., o používání prozatímní úřední pečeti notářů.

Zákon č. 201/1949 Sb., o notářství.

Nářízení ministerstva spravedlnosti č. 202/1949 Sb., kterým se provádějí některá ustanovení zákona.

Zákon č. 116/1951 Sb., o státním notářství.

Nářízení ministerstva spravedlnosti č. 117/1951 Sb. a nařízení ministra financí č. 118/1951 Sb., o notářských poplatcích.

Zákon č. 191/1950, směnečný a šekový.

Zákon č. 52/1954 Sb., kterým se rozšířila působnost státního notářství.

Zákon č. 26/1957 Sb., o notářských poplatcích.

Nářízení ministerstva financí č. 30/1957 Sb., kterým se provádí zákon o notářských poplatcích.

Zákon č. 95/1963 Sb., o státním notářství a o řízení před státním notářstvím.

Zákon č. 24/1964 Sb., o notářských poplatcích.

Zákon č. 24/1964 Sb., o evidenci nemovitostí.

Zákon č. 26/2000 Sb., o veřejných dražbách.

Zákon č. 253/2008 Sb., o některých opatřeních proti legalizaci výnosů z trestné činnosti a financování terorismu.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník.

Zákon č. 89/1996 Sb. (katastrální zákon).

Zákon č. 99/1963 Sb. (občanský soudní řád).

Zákon č. 109/1964 Sb., hospodářský zákoník.

Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích.

Zákon č. 304/2013 Sb., o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob a o evidenci svěřeneckých fondů.

Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník.

Návrh občanského zákoníku Ministerstva spravedlnosti (návrh pracovní komise), zpracovatelé: Prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš, Doc. JUDr. Michaela Zuklínová, CSc.

2. Knihy a časopisy

SCHELLEOVÁ, Ilona. *Notářství*. Zlín: ŽIVA, 1994. ISBN 80-901-745-1-5.

Velké komentáře k občanskému zákoníku.

BÍLEK, Petr, Roman FIALA, Karel WAWERKA, Zdeněk RYŠÁNEK, Jan DYTRYCH, Svatopluk PROCHÁZKA a Miloslav JINDŘICH. *Notářský řád a řízení o dědictví, komentář*. 4. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2010. ISBN 978-80-7400-181-9.

Ad Notam : notářský časopis (BUREŠ, Jan. Stručný průvodce dědickým řízením. Ad Notam. 2012, roč. 18, č. 3), (BALÍK, Stanislav. Střípky z historie. Ad Notam. 2008, roč. 14, č. 6)

Ad Notam: Notářský časopis. 9. Praha: C. H. Beck, 2003. ISSN 1211-0558.

Ad Notam: Notářský časopis. 9. Praha: C. H. Beck, 2003. ISSN 1211-0558.

Ad Notam: Notářský časopis. K desátému výročí obnovy notářství v České republice, Praha: C. H. Beck, 2003. ISSN 1211-0558.

Ad Notam: Notářský časopis. 22. Praha: IMPAX, spol., 2016. ISSN 1211-0558.

Právní rozhledy: časopis pro všechna právní odvětví. Praha: C.H.Beck, 1993-.ISSN 1210-6410.

Časopis Právník z let 1861-1938.

Časopis České právo z let 1920-1948.

VOJÁČEK, Ladislav, Karel SCHELLE a Vilém KNOLL. České právní dějiny. 3. Plzeň: Aleš Čeněk, 2016. ISBN 978-80-7380-575-3.

NUHLÍČEK, Josef, HLAVÁČEK, Ivan a Markéta MARKOVÁ, ed. Veřejní notáři v českých městech, zvláště v městech pražských až do husitské revoluce. Praha: Notářská komora České republiky, 2011. ISBN 978-80-87271-41-4.

SCHELLEOVÁ, Ilona a SCHELLE, Karel. Právní úprava notářství (Historie a současnost). Brno: Masarykova univerzita v Brně, 1995.

BALÍK, Stanislav. Dějiny notářství v českých zemích. V Praze: Notářská komora České republiky ve spolupráci s Národní galerií, 2014. ISBN 978-80-2605-768-0.

ŠEŠINA, Martin, Ladislav MUZIKÁŘ a Petr DOBIÁŠ. Dědické právo: Kompletní pohled na dědění z hlediska hmotněprávního, procesního a mezinárodního, praktická příručka. Praha: Leges, 2019.

PSUTKA, Jindřich. Společné jmění manželů. V Praze: C.H. Beck, 2015. Beckova edice právní instituty. ISBN isbn:978-80-7400-565-7.

KLIČKA, Ondřej a SVOBODA, Jiří. Dědické právo v praxi. Praha: C. H. Beck, 2014. ISBN 978-80-7400-266-3.

POKORNÝ, Milan, Milan HOLUB a Jaroslav BIČOVSKÝ. Společné jmění manželů. Praha: Linde, a.s. - Právnické a ekonomické nakladatelství a knihkupectví Bohumily Hořínkové a Jana Tuláčka, 2000. ISBN 80-7201-266-6.

DVOŘÁK, Jan. Majetkové společenství manželů. Praha: ASPI Publishing, 2004. ISBN 80-86395-70-7.

MALÝ, Karel a kolektiv autorů. Dějiny českého a československého práva do roku 1945. 4. Praha: Nakladatelství Leges, s.r.o., 2010. ISBN 978-80-87212-39-4.

RECHBERGER, Walter H a kolektiv autorů. Notarbild in Mitteleuropa. Vídeň: NWV Verlag, 2003. ISBN 978-3-7083-0122-8.

3. Judikáty a další prameny

Rozhovor s Martinem Foukalem, https://www.lidovky.cz/byznys/notarsky-zapis-psany-na-stroji-bylo-dokonale-literarni-dilo-rika-martin-foukal.A190908_110402_in_byznys_pravo_ssu.

<https://www.studocu.com/cs/document/zapadoceska-univerzita-v-plzni/historie-a-soucasnost-notarstvi/historie-notarstvi/41618956>.

Rozhodnutí Ústavního soudu 3347/12, ze dne 23.10.2014.

Rozhodnutí Ústavního soudu 2166/12, ze dne 5.2.2014.

Usnesení NS ČR 21 Cdo 3836/2013 ze dne 11.4. 2014.

Usnesení NS ČR 20 Cdo 3288/2006 ze dne 17.5.2007.

Usnesení NS ČR 21 Cdo 2020/1998 ze dne 14.4.1999.

Rozhodnutí NS ČR 22 Cdo 700/2004 ze dne 20. 7. 2004.

Rozhodnutí NS ČR 24 Cdo 2592/2021 ze dne 22.2.2022.

Resumé

The aim of my Master's thesis entitled **“The activity and agenda of a notary in the Czech lands from 1848 to the present“** is to introduce and present the notarial profession to the public. Although the person of a notary has been firmly established in the new legislation for thirty years, notaries are still a subject of law which is often neglected, despite their contribution to society. For this reason, I would like to describe at least briefly the person of a notary as a subject of the Czech legal system as regulated in the basic regulation that specifically concerns the notarial field i.e. the Notarial Code.

Since this is an extensive subject, I have divided the thesis into several parts, in which I briefly outline the topic.

In the Introduction, the history of the profession is covered, from the very first referencies to notaries, i.e. their arrival on our territory, the boom of this profession during the reign of Emperor Charles IV, the time of the decline of the notariat during the Hussite Wars and the initial efforts of the Habsburg rulers to return to the glorious tradition of notaries, followed by efforts to abolish the notarial status.

Chapter 2 introduces the institute of the notary as an independent subject of law under the current legislation, i.e. who can perform the activities of a notary, and the powers and duties of a notary.

Brief mention is made of the system of notarial self-government, i.e. the system of chambers and individual bodies that are created within a notary's activities. This section also discusses what is meant by notarial activities, i.e. the drawing up of public documents on legal transactions, the certification of legally significant facts and declarations, the taking of documents into custody and the taking of money and documents into custody for the purpose of their delivery to other persons.

Chapter 2 is followed by a passage on one of the sources of law – the literature. Firstly, the Notarial Code is mentioned as the basic legal regulation of a notary public. This is followed by other regulations that notaries encounter in their activities, as well as notarial journals – the literature that notaries themselves have created through their active work.

In section 4 , the fundamental changes in the development of the notary's

position are summarised, i.e. the person, self-government and, in short, activities in individual periods, divided into Austria-Hungary, the First Republic, the Second Republic, the Protectorate of Bohemia and Moravia, the post-war period, the nationalisation of the notariat and the transition to the current legislation.

I see the comparison of the current legal regulations with the previous ones as the key part of the work, especially those activities of a notary that can only be performed by a notary in our legal system. These include the drawing up of contracts and other legal acts, analysis of the obligatory character of a public deed for the validity of a legal act for some types of documents, e.g. pledge agreements, marriage contracts, and their meaning.

This section deals individually with the three activities of a notary, which are separated from each other in a specific way. The first agenda is in the field of Civil Law, followed by the irreplaceable role in Commercial Law. A third category is dedicated to the analysis of the notary's activities in Estate Proceedings as regulated by Civil Law, which is one of the essential duties of a notary. I analyse the current and previous legislation, evaluating and comparing the benefits and disadvantages of the current legislation.

The final charter is dedicated to the possibilities and potential that notarial activities may present to the public with regard to possible future legislation.